Звонко НИКОДИНОВСКИ

УДК 804.0—558801.541.2

МЕТАГОВОРНИТЕ ГЛАГОЛИ ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК

ПРВ ДЕЛ*

ТЕОРИСКИ РАМКИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО НА МЕТАГОВОРНИТЕ ГЛАСОВИ

ПРВА ГЛАВА

ПРОБЛЕМАТИКАТА НА МЕТАГОВОРОТ И НА МЕТАГОВОРНИТЕ ГЛАГОЛИ

Кратка содржина. — Три етапи во теорискиот развој на поимите метаговор и метајазик во лингвистиката. Поимите метакомуникација и двогласен говор и нивниот однос кон поимот метаговор. — Метаговор е сè она што во говорот или во јазикот го означува самиот говор. Метајазик е сè она што во говорот или во јазикот го означува самиот јазик. Три видови метаговор: метаговор на усниот, на писмениот и на мешаниот говор. — Поделба на метаединиците на јазични кои ја сочинуваат металексиката на еден јазик и на говорни кои се јавуваат како автоними. — Во семантичкото поле на метаговорни глаголи влегуваат и двете досега посебно проучувани групи глаголи: „verba dicendi" и перформативните глаголи. Метаговорни глаголи се сите оние глаголи што ја означуваат усната говорна активност која произведува говорни диници.

1. ТЕОРИСКИ РАЗВОЈ НА ПОИМИТЕ МЕТАГОВОР И МЕТАЈАЗИК ВО ЛИНГВИСТИКАТА

1. При опишување на поимите метаговор и метајазик ќе тргнеме од ситуацијата во југословенската лингвистичка литература.

Терминот „метаговор" речиси и не се употребува во домашната лингвистика. За разлика од него, терминот „метајазик" е, напротив, вообичаен кај нас и нему му се придаваат две сродни значења.

* Вториот дел од студијата ќе го објавиме во следниот број од Годишниот зборник.

Во првото значење, терминот „метајазик“ го означува научниот апарат на одредена наука (нејзината терминологија и симболите). Така, на пример, Милка Ивиќ го дефинира метајазикот како „максимално логичен јазик на научната анализа“ (1975:56).

Во второто значење, терминот „метајазик“ го означува само оној јазик со којшто можат научно да се опишат природните јазици. Тоа значење го среќаваме кај Радослав Катичиќ кој метајазикот го дефинира како „посебен, преработен и вештачки создаден јазик на којшто може добро да се зборува за јазикот.“ (1971:122). Истото значење го наоѓаме и кај Дубравко Шкиљан. Кај него метајазикот претставува „систем во онаа јазична дејност со којашто, во научно-истражувачки цели, се опишува, интерпретира и објаснува јазикот.“ (1973:203).

За да видиме од кои теориски извори доаѓаат термините и поимите метаговор и метајазик, ние ќе го поделиме развојот на тие поими на три етапи. Сите гореспоменати дефиниции ја одразуваат првата етапа во развојот на тие поими.

1.1. *Прва етапа*

2. Терминот „метајазик“ прв го вовел полскиот логичар Алфред Тарски во 1931 година. Воспоставувањето на тој термин имало голема епистемолошка вредност за образложување на резултатите до кои се дошло во математиката и логиката во врска со проучувањето на постапките за докажување и оспорување на вистините во формалните системи.

Воспоставувањето на терминот и поимот метајазик Тарски го утврдил во следната дефиниција: „Јазикот со чија помош ние зборуваме за првиот јазик и со чии термини ние сакаме да ја утврдиме дифиницијата на вистината за првиот јазик. Првиот јазик ние го нарекуваме 'јазик-објект', а вториот 'метајазик'.“[1]

3. Набргу поимот метајазик преминал од логиката во семиотиката. Поимот добил теориска разработка во проектот на данскиот лингвист Луис Јелмслев.

[1] »Le langage dans lequel nous parlons du premier langage et avec les termes duquel nous voulons construire la définition de la vérité pour le premier langage. Nous appelons le premier langage ‚langage objet', et le second ‚métalangage'.«, A. Tarski: »La Conception sémantique de la vérité et les fondements de la sémantique«, in *Logique, Sémantique, Métamathématique,* т. II, стр. 279, Ed. Armand Colin, Paris, 1974 (Цитирано според J. Rey-Debove, 1978:13).

Во првото значење, терминот „метајазик“ го означува научниот апарат на одредена наука (нејзината терминологија и симболите). Така, на пример, Милка Ивиќ го дефинира метајазикот како „максимално логичен јазик на научната анализа“ (1975:56).

Во второто значење, терминот „метајазик“ го означува само оној јазик со којшто можат научно да се опишат природните јазици. Тоа значење го среќаваме кај Радослав Катичиќ кој метајазикот го дефинира како „посебен, преработен и вештачки создаден јазик на којшто може добро да се зборува за јазикот.“ (1971:122). Истото значење го наоѓаме и кај Дубравко Шкиљан. Кај него метајазикот претставува „систем во онаа јазична дејност со којашто, во научно-истражувачки цели, се опишува, интерпретира и објаснува јазикот.“ (1973:203).

За да видиме од кои теориски извори доаѓаат термините и поимите метаговор и метајазик, ние ќе го поделиме развојот на тие поими на три етапи. Сите горespоменати дефиниции ја одразуваат првата етапа во развојот на тие поими.

1.1. *Прва етапа*

2. Терминот „метајазик“ прв го вовел полскиот логичар Алфред Тарски во 1931 година. Воспоставувањето на тој термин имало голема епистемолошка вредност за образложување на резултатите до кои се дошло во математиката и логиката во врска со проучувањето на постапките за докажување и оспорување на вистините во формалните системи.

Воспоставувањето на терминот и поимот метајазик Тарски го утврдил во следната дефиниција: „Јазикот со чија помош ние зборуваме за првиот јазик и со чии термини ние сакаме да ја утврдиме дифиницијата на вистината за првиот јазик. Првиот јазик ние го нарекуваме 'јазик-објект', а вториот 'метајазик'.“[1]

3. Набргу поимот метајазик преминал од логиката во семиотиката. Поимот добил теориска разработка во проектот на данскиот лингвист Луис Јелмслев.

[1] »Le langage dans lequel nous parlons du premier langage et avec les termes duquel nous voulons construire la définition de la vérité pour le premier langage. Nous appelons le premier langage ‚langage objet', et le second ‚métalangage'.«, A. Tarski: »La Conception sémantique de la vérité et les fondements de la sémantique«, in *Logique, Sémantique, Métamathématique,* т. II, стр. 279, Ed. Armand Colin, Paris, 1974 (Цитирано според J. Rey-Debove, 1978:13).

Стремејќи се да создаде општа теорија на јазикот, Јелмслев човечкиот јазик го разгледувал заедно со другите семиотики (семиотички системи). Тој утврдил дека постојат семиотики чиишто еден план (планот на изразот или планот на содржината) и самиот претставува одредена семиотика. Доколку тоа се однесува на планот на содржината, тогаш целата семиотика претставува метајазик или како што Јелмислев и поинаку ја нарекува „метасемиотика“. За метасемиотиката тој вели:

„Тоа е семиотика која се занимава со одредена семиотика; во нашата терминологија тоа треба да означува семиотика чијшто план на содржината претставува семиотика. Самата лингвистика треба да биде една таква метасемиотика“.[2]

По принципот на научност, метасемиотиката би била научна семиотика, додека конотативните семиотики т.е. оние семиотики чиишто план на изразот претставува семиотика би биле ненаучни семиотики. Меѓутоа, доколку принципот на научност се примени на семиотиката-предмет, тогаш метасемиотиката би била семиологија во Сосировото значење на зборот, зашто таа за предмет ги има ненаучените семиотики.

Како што логичарите воспоставиле хиерархија на јазиците, така и Јелмслев ја допушта можноста за постоење на една метасемиологија која за свој предмет би ја имала семиологијата. Во метасемиологијата анализита нема да се засновува на причини и причинители, туку тоа ќе биде чиста статистика по угледот на дескриптивната физика и фонетика (сп. Hjelmslev, 1971:150—157).

Основно во системот на Јелмслев е, значи, одредувањето на метасемиотиката, а во неа и на метајазикот, како наука која за предмет на проучување ги има ненаучните семиотики во коишто спаѓа и јазикот.

Учењето на Јелмслев за метајазикот го прифатил, меѓу првите во Франција, Ролан Барт и тој графички ги прикажал односите меѓу денотативните семиотики, метајазикот и конотативните семиотики (сп. Bart, 1971:382—5).

4. Првата етапа од развојот на поимот метајазик можеме да ја заокружиме со излагањето на учењето на американ-

[2] »C'est une sémiotique qui traite d'une sémiotique; dans notre terminologie, cela doit signifier une sémiotique dont le contenu est une sémiotique. La linguistique même doit être une telle métasémiotique.«, L. Hjelmslev: *Prolégomènes à une théorie du language*, Les Editions de Minuit, Paris, 1971, стр. 150.

скиот лингвист Зелиг Харис за проблемот на метајазикот. Тоа што Јелмслев го има назначено за метајазикот во главни црти, Харис го применил на полето на синтаксата.

Опишувајќи ги структурите на речениците во англискиот јазик Харис утврдил дека постојат и метајазични реченици, односно реченици кои нешто кажуваат за речениците или за реченичните сегменти од самиот тој јазик. Во тоа се состои и основата на Харисовата дефиниција којашто гласи:

„(Метајазикот претставува) вкупност од реченици коишто овозможуваат да се зборува за еден дел од јазикот, вклучувајќи ја тука и севкупноста на граматиката".[3]

Со оглед на тоа што метајазикот претставува дел од јазикот, Харис се прашува што е тоа што им овозможува на метајазичните реченици да бидат дел од јазикот, односно каква е нивната структура. Харис утврдува дека таа особина се засновува на постоењето, во именскиот предикат „е N", на една подкласа од предикати кои ја имаат формата „е N meta" кадешто „N meta" го означува множеството од имиња на: реченици, групи на реченици и реченични сегменти, множество во кое влегуваат имиња како што се: „јазична форма", „збор", „реченица" и др. Како заклучк произлегува фактот дека структурата на метајазичните реченици е иста со структурата на обичните реченици со таа разлика што оние првите ја содржат подкласата предикати „е N meta".

Проучувајќи ја структурата на метајазичните реченици, Харис најпрвин утврдил три видови метајазични реченици: метатипни реченици, метаупатувачки реченици и метареченици.

Во својот подоцнежен граматички модел Харис ги користи метајазичните предикати како оператори за опишување на речениците на англискиот јазик. За разлика од претходните три видови метајазични реченици сега постојат само два оператора: метадискурзивен и метајазичен (сп. Harris, 1976: 84—93).

Со трудовите на Зелиг Харис поимот метајазик се проширил и на планот на синтаксата, со што тој ја добил и својата практична примена во лингвистиката.

1.2. *Втора етапа*

5. Втората етапа во развојот на сфаќањата за поимот метајазик се одликува со поеластичен пристап. Сега поимот метајазик се применува не само на научната метајазична продук-

[3] »(La métalangue est) l'ensemble des phrases qui permettent de parler d'une partie de la langue, y compris la totalité de la grammaire.«, Z. Harris: *Structures mathématiques du langage,* Dunod, Paris, 1971, стр. 19.

ција туку и на секојдневната метајазична активност.

Творецот на ова сфаќање, Роман Јакобсон, го вовел поимот метајазична операција којшто се однесува и на секојдневната јазична активност. Имено, во обичниот разговор луѓето често се принудени да зборуваат за кодот и за неговите елементи и тоа во оние ситуации кога е потребно добро да се разберат зборовите на соговорникот или пак да се објаснат сопствените зборови.

Метајазикот, според Јакобсон, има значајна улога како при усвојувањето на јазикот, така и при неговото нормално функционирање во секојдневниот говор. Севкупната метајазична продукција во обичниот говор (екуативните реченици со помош на перифрази, на синоними или на преводни еквиваленти) може да биде многу значајна за лингвистичките проучувања како на лексиката така и на граматиката на еден определен јазик.[4]

Истакнувајќи дека метајазичните операции на изворните говорници можат да бидат мошне сигурен и објективен патоказ за вистинско проучување на значењето, Јакобсон истовремено ја критикува чисто формалната постапка за утврдувањето на граматичноста на речениците, а којашто се состои во тоа од изворните говорници да се бараат метајазични информации за тоа дали некои реченици се прифатливи или неприфатливи.

Круна на Јакобсоновите сфаќања за метајазикот претставува неговата идеја за една посебна метајазична функција што јазикот ја поседува заедно со уште некои други функции (сп. Jakobson, 1963:53, 178, 203 и 217).

Ќе напомнеме само дека во Франција, лингвистот и семиотичарот Гремас успешно го споил учењето на Јелмслев за метајазикот и Јакобсоновото учење за метајазичните операции (сп. Greimas, 1966:14—17, 72—78).

Сфаќањето за метајазична функција на јазикот претставува основа врз којашто, во третата етапа, ќе се разработи и збогати поимот метајазик.

1.3. *Трета етапа*

6. Третата етапа е тесно поврзана со проширувањето на предметот на проучување на лингвистиката како и со концептуалниот развој што произлегол од тоа проширување.

[4] Оваа мисла како да претставува антиципација на погоре споменатите трудови на Харис.

Имено, во 60-те години и во почетокот на 70-те во еден дел од лингвистичката наука се зголемува интересирањето за одредени аспекти на говорното однесување коишто дотогаш не биле во центарот на вниманието. Лингвистиката сè повеќе и повеќе се интересира за говорната активност, за оној елемент од познатата Сосирова равенка што бил препуштен на надворешната лингвистика.

Приближно во истиот период се обелоденуваат и проучувањата на аналитичките филозофи кои за предмет на своите истражувања ја земаат говорната активност.

Се разбира дека ваквата ситуација оставила траги и во погледите на лингвистите за метајазикот.

7. На тој начин значењето на поимот метајазик морало да се прошири за да го опфати, во својата дефиниција, и поимот говорна активност.

Тука ќе треба да направиме една мала дигресија во областа на терминологијата. Имено, поделбата на теорискиот развој на поимите метајазик и метаговор на три етапи тргнува од нашата дефиниција на тие термини. Тоа значи дека ние го реконструираме развојот на тие поими со оглед на термините коишто ги изразувале. Имајќи предвид дека термините „метајазик“ и „метаговор“ се изведени од термините „јазик“ и „говор“, треба да видиме какви се значењата на тие појдовни термини во различни јазици.

Секоја лингвистичка дефиниција на тие термини тргнува од Сосировите основни дефиниции. Сосир спротивставува три термини кои постојат во францускиот јазик: „langage“, „langue“ и „parole“. Кон нив треба да се додаде и терминот „discours“ којшто во полето на горните разграничувања навлегува нешто подоцна во француската лингвистика (Гистав Гијом, Емил Бенвенист и др.).

Во македонскиот јазик постојат воглавно два термина кои можат да одговараат на Сосировите термини: тоа се термините „јазик“ и „говор“. Терминот „јазик“, во своето вообичаено значење, највеќе одговара на поимот „langue“. За останатите три француски термини останува само терминот „говор“ кој, со значењата што ги поседува во обичниот говор, може да ги покрие сите три значења: човечкиот говор воопшто (langage), говорот како процес (parole) и говорот како производ (discours).

Што се однесува до терминот „métalangage“ и до неговиот англиски еквивалент „metalanguage“ и тие се повеќезначни со оглед на тоа што и појдовните термини од кои тие се изведени се повеќезначни. Тоа особено важи за англискиот термин „language“ кој означува и „langage“ и „langue“, додека

француското „langage“ честопати се употребува во обете значења. Токму затоа е потребно да се направи реконструкција на поимите метајазик и метаговор според контекстите во коишто се јавувале за да може прецизно да ги одредиме нивните значења.

8. Видовме дека значењето на поимот метајазик се проширило во толкава мера што, од гледна точка на нашите дефиниции, тоа значење наполно му одговара на поимот метаговор. Тоа ново значење се среќава во трудовите на разни лингвисти а ние најпрвин ќе ги изложиме ставовите на англискиот лингвист Џефри Лич (Geoffrey Leech) за метаговорот.

Во книгата под наслов „Semantics“ Лич попатно се занимава и со проблемот на метаговорот. Тој го употребува поимот метаговор за да ја објасни, од како што тој го нарекува „прагматичко“ становиште, перформативната анализа што ја вовел американскиот лингвист Џон Рос (John Ross). За метаговорот Лич вели:

„Секогаш кога го употребуваме говорот за да зборуваме или да пишуваме за говорот, ние го употребуваме говорот во метаговорна функција“.[5]

Иако Лич како основен термин го употребува само терминот „language“, од контекстот произлегува дека терминот „metalanguage“ кај него го означува метаговорот. Како примери за лексички единици на метаговорот Лич ги наведува именките: „word“, „syllable“, „sentence“, „question“, „negation“, како и глаголите: „say“, „promise“, „state“, „warn“, „bet“ и „ask“.

9. Свеста за улогата на метаговорот во секојдневниот говор како и неговото значење за лингвистиката и за семиотиката доведоа до тоа на проблемот на метаговорот да му се посветуваат посебни студии, дури и симпозиуми.[6]

Најдалеку во тој поглед отиде Жозет Ре-Дебов (Josette Rey — Debove) која во 1978 г. ја објави книгата под наслов „Le Métalangage“. Таа за прв пат успеа многу јазични појави коишто пред тоа беа разгледувани одделно, да ги поврзе со помош на поимот метаговор. И насловот на нашиот труд произлегува од таа книга каде што за првпат беше искажана претпоставката дека метаговорните глаголи можат да се проу-

---

[5] »Whenever we use language to talk or write about language, we use language in a *metalinguistic* function«, G. Leech: *Semantics*, Penguin Books, Harmondsworth, 1974, стр. 352.

[6] Сп. го списанието »Littérature«, Larousse, Paris, бр. 27 од 1977 година во коешто се печатени соопштенијата од симпозиумот за метаговорот што се одржал во јануари 1977.

чуваат како единствена група. Подоцна пак ќе се навраќаме на таа книга, а тука само ќе истакнеме некои општи ставови на Ре-Дебов за метаговорот.

Одредувањето на метаговорот е исто како кај Лич додека за метаговорната функција Ре-Дебов вели:

„Секој од нас, за што и да зборува, мора да ја употреби 'метаговорната функција' во оние моменти кога коментарите за кажувањето стануваат неопходни за комуникацијата, поточно тогаш кога говорот треба да се прилагоди на она на што тој треба да упатува и на она што треба да го означува (за да се потсети, извести или пак да се отстрани повеќезначноста)“.[7]

10. Поголемиот дел од анализите што Ре-Дебов ги направила за разни области на метаговорот се оригинални, а тоа важи особено за областа на автонимите за коишто подоцна ќе зборуваме. Понатаму, при опишувањето на значењето на метаговорните глаголи таа мошне успешно ги применила методите на семантичката теорија за синонимијата коишто малку се употребувани во лингвистиката. Тие методи, впрочем, само ја потврдуваат погоре спомнатата мисла на Јакобсон дека метајазичните операции претставуваат мошне сигурна и објективна постапка за опишување на јазичното значење.

Сепак одредени поставки на Ре-Дебов за метаговорот ни изгледаат недоволно образложени. Тоа во прв ред се однесува на нејзиното мислење за односот меѓу метаговорот, неговата реализација и неговата улога.

Имено, Ре-Дебов низ целата книга го анализира метаговорот како лингвистички поим (поточно семантички) кој, како и сите лингвистички поими, упатува на одредени појави во јазикот или во говорот, но таа истовремено сака значењето на поимот метаговор да го подреди на поимите „langue“ и „discours“. Ре-Дебов вели:

„Збирот од метајазикот и метаговорот (во потесна смисла, заб. на З. Н.) на еден јазик J_1 претставува метаговор M_1 (во поширока смисла, заб. на З. Н.) на еден јазик J_1“.[8]

---

[7] »Chacun de nous, quel que soit son propos, recourt nécessairement à cette ‚fonction métalinguistique' lorsque des commentaires sur le dire sont indispensables à la communication, notamment lorsqu'il faut ajuster le discours à ce qu'il est censé désigner et signifier (pour rappeler, pour apprendre, pour désembiguïser)«, J. Rey-Debove: *Le Métalangage,* Le Robert, Paris, 1978, стр. 1.

[8] »L'ensemble de la métalangue et du métadiscours d'une langue L_1 est le métalangage M_1 d'une langue L_1.«, J. Rey-Debove, *op. cit.,* стр. 21.

Од оваа дефиниција произлегува дека метаговорот во поширoко значење претставува дел од јазикот, а истовремено Ре-Дебов го спротиставува јазикот на говорот како нешто што е кодификувано наспроти она што е некодификувано. Значи, ако говорот може да биде дел од јазикот тоа е оттаму што авторката го употребува поимот јазик во две несоодветни значења.

И кога ја одредува улогата на метаговорот, Ре-Дебов како да го враќа тој поим на ниво на поимот метајазик. Ќе ја цитираме нејзината мисла во оригинал, затоа што во превод би морале да ги промениме а со тоа и повторно да ги интерпретираме нејзините термини. Еве што вели таа:

„On parlera de *compétence métalinguistique* pour signifier ‚compétence pour le métalangage'. La compétence linguistique permet de produire des phrases acceptables sur le monde, la compétence métalinguistique, de produire des phrases acceptables sur la langue, notamment celles qui affirment que les phrases sur le monde sont ou non acceptables" (1978:21).

Оваа мисла како да го негира токму она за што и Ре-Дебов се заложува на многу места во нејзината книга, а особено на стр. 42: да ја прошири и збогати Харисовата дефиниција на поимот метајазик.

11. Видовме дека Јакобсон го утврдил значењето и улогата на метајазичната функција за усвојување на јазикот. Тука би сакале да спомнеме само еден труд на Анри Бес (сп. Besse, 1980) во кој што многу успешно се анализира улогата и значењето на метаговорот во учењето на странските јазици.

И Анри Бес ги поврзал, од своја страна, мета-термините со основните Сосирови термини. Тој пишува:

„Да го наречеме métalangue она што во лексиката, синтаксата и прагматиката на еден одреден природен јазик дозволува нешто да се каже за тој јазик (и/или за други јазици).

Да го наречеме métalangage секој вештачки концептуален модел кој служи да се опише или да се симулира функционирањето на еден природен јазик (или на говорот воопшто). Да го наречеме, на крајот, métadiscours секој говор кој актуализира или формулира, меѓу останатото, еден метајазик (= métalangue) и/или еден метаговор (= métalangage)".[9]

---

[9] »Appelons *métalangue* ce qui dans le lexique, la syntaxe et la pragmatique d'une langue naturelle donnée permet de dire quelque chose sur cette langue (et/ou sur d'autres langues). Appelons *métalangage*, tout modèle conceptuel artificiel destiné à décrire ou à simuler le fonctionnement d'une langue naturelle (ou du langage en général). Appelons enfin, *métadiscours*, tout discours actualisant ou formulant, entres autres choses, une métalangue et/ou un métalangage.« H. Besse: »Métalangages et apprentissage d'une langue étrangère«, *Langue française*, n° 47, Larousse, Paris, 1980, стр. 121.

Според Бес, значи, односот меѓу метаговорот и метајазикот се артикулира во признакот „научност“: метаговорот претставува специјално создаден лингвистички модел, додека метајазикот е дел од општиот јазик. Овие дистинкции Бес ги користи за да ги спротивстави термините „métadiscours langagier“ и „métadiscours scientifique“ коишто означуваат два типа говор што можат да се користат во наставата по странски јазици.

12. Треба да се спомене постоењето на еден поим којшто е близок до поимот метаговор и којшто се јавил во американската психијатрија и социјална психологија. Тоа е поимот „метакомуникација“ којшто означува „комуникација за комуникацијата“ (сп. Watzlavick, Beavin et Jackson 1972:35).

Во еден свој дел поимот метакомуникација го опфаќа поимот метаговор, додека во другиот дел тој е многу поширок од него. Значењето е слично кога поимот метакомуникација ја означува интерпретацијата на значењето на комуникацијата, додека неговото значење е пошироко кога поимот метакомуникација се однесува на разбирањето на комуникацијата и на воспоставувањето односи меѓу соговорниците.

Поимот метакомуникација го среќаваме и кај американскиот антрополог и лингвист Дел Хајмз (Dell Hymes) кој се чини дека тој поим му го припишува на Батесон (Gregory Bateson) (сп. Hajmz, 1980:52). Овој поим Хајмз го користи за да ја придодаде, на списокот од шест функции кај Јакобсон, и метакомуникативната функција која, според тоа, е различна од метајазичната функција на говорот.

Поимот на метакомуникација го користи и Фредерик Берте (Frédéric Berthet) во една студија за разговорот во делата на Марсел Пруст. Берте притоа забележува дека постојат луѓе кои страдаат од Котаровиот синдром („le syndrome Cottard“). Името на оваа болест доаѓа од името на еден Прустов јунак и таа, според Берте, се карактеризира со неспособност за метакомуницирање (сп. Berthet, 1979:122).

13. Би сакале да укажеме и на една употреба на терминот „métalinguistique“ во француската лингвистика, којашто ни се чини несоодветна.

Се работи за терминот „négation métalinguistique“ што го воведе Освалд Дикро (сп. Ducrot, 1972:174). Според Дикро, тој термин означува негација „чија цел е да го негира претходниот

исказ". За истиот поим Дикро го наведува и терминот „négation réfutatrice" којшто многу повеќе одговара на дадениот вид негација. Дикроовата употреба на терминот „métalinguistique" ја превзеле Жудит и Жан-Клод Милнер (сп. J. Milner, 1977 и J. et J. — Cl. Milner, 1975).

Доколку се прифати тоа значење на терминот „métalinguistique", тогаш секоја употреба на говорот која се однесува со еден свој дел на говорот на соговорникот би ја оквалификувале како метаговорна а со тоа и поимот метаговор би го изгубил своето значење.

14. Во списокот на научници коишто се занимавале со проблемите на метаговорот секако треба да се додаде и името на рускиот теоретичар Михаил Бахтин.

Иако не го употребувал терминот „метаговор", Бахтин дал огромен придонес во таа област. Неговите проучувања на двогласниот говор, уште од далечната 1929 г., антиципираат голем дел од подоцнежните истражувања на метаговорот.

Бахтин јасно воочил дека тема на говорот, односно она за што се зборува, може да стане и самиот говор (нашиот или пак на некој друг). Говорот што станува тема на авторскиот говор Бахтин го нарекува „туѓ говор". Туѓиот говор значи станува дел од другиот говор, говор во говорот. Меѓутоа, со влегувањето во авторскит говор, тој истовремено и се менува станувајќи говор за изворниот говор.[10]

Секое перцепирање на туѓиот говор ги содржи, според Бахтин, следните два елемента: најпрвин туѓиот говор се опкружува со реалниот контекст-коментар а потоа се подготвува реплика. Тие две операции се тесно поврзани и, во зависност од перцепцијата на туѓиот говор, тие различно се реализираат во авторскиот контекст кој го опкружува туѓиот говор.

Бахтин ги проучил, со голема инвентивност, сите видови синтаксички шаблони (директниот, индиректниот, слободниот директен и слободниот индиректен говор), коишто се користат за изразување на туѓиот говор во писмениот руски, германски и француски јазик.

---

[10] Интересно е да се одбележи дека оваа формулација на Бахтин меѓу првите ја презел Роман Јакобсон во својата статија: »Les embrayeurs, les catégories verbales et le verbe russe« / сп. R. Jakobson: *Essais de linguistique générale*, Les Editions de Minuit, Paris, 1963, на стр. 177.

На крајот од ова кратко излагање на Бахтиновите сфаќања за проблемот на туѓиот говор, да споменеме дека Бахтин го употребува терминот „металингвистика" за да ја постулира науката која за свој предмет на проучување ги има оние говорни појави што ги надминуваат рамките на тогашната лингвистика. Тоа се однесува, пред сè, на дијалошките односи (како на тие во дијалогот така и на оние во монолошкиот говор), во чие разјаснување Бахтин има дадено голем придонес (сп. Bahtin, 1967 и 1980).

2. ОДРЕДУВАЊЕ НА МЕТАГОВОРОТ И НА НЕГОВИТЕ ВИДОВИ

15. За да ги дефинираме поимите „метаговор" и „метајазик", треба да тргнеме од значењето на основните термини од кои тие се изведени. Веќе сугериравме дека терминот „говор" може да ги превземе значењата на француските термини „langage", „parole" и „discours". Според тоа, за поимот говор ја предлагаме следната дефиниција:

Говорот (langage) претставува посебен вид на човечко значенско однесување кое, употребувајќи го јазикот (langue) низ говорната активност (parole), произведува говорни единици (discours).

Од оваа дефиниција произлегува дека говорот (во пошироко значење) за *genus proximum* го има човечкото значенско однесување, додека неговата *differentia specifica* ја сочинуваат јазикот, говорната активност и говорните единици. Од дефиницијата уште произлегува дека говорот го опфаќа јазикот како свој конститутивен дел.

Јазикот, од друга страна, се дефинира како посебен вид на семиотички систем кој му овозможува на говорот да ги обавува своите функции. Основната функција на говорот како значенско однесување што се остварува со помош на јазичниот систем е да означува.

16. Со означувањето доаѓаме и до поимите метаговор и метајазик. Сè она што во говрот или во јазикот го означува самиот говор претставува метаговор, додека сè она што во говорот или во јазикот го означува самиот јазик претставува метајазик.

Поимите на метаговор и на метајазик се, значи, семантички поими (како што се тоа и поимите на синонимија, антонимија и др.). Од горните дефиниции произлегува дека метаговорот го опфаќа метајазикот како свој конститутивен елемент. Доколку од метаговорот го земеме метајазикот, во тој случај

можеме да кажеме дека се работи за метаговор во потесна смисла на зборот којшто ги означува само говорната активност и говорните единици.

Треба да се нагласи дека не постои потполна аналогија во односите меѓу поимите говор и јазик, од една страна, и поимите метаговор и метајазик, од друга страна. Аналогијата се состои само во тоа што обата пара поими се наоѓаат во однос на генерички поим (говор и метаговор) наспрема видски поим (јазик и метајазик). Меѓутоа, содржината на поимите во обата пара е различна. Додека јазикот претставува систем со чија помош и се остварува говорот, дотогаш и метаговорот и метајазикот можат да бидат дел или од јазикот или од говорот. Единиците на метаговорот и на метајазикот можат да се разграничат единствено според значенскиот критериум.

17. Гоговорт, како значенско однесување, се остварува во внатрешниот и во надворешниот говор. Според супстанцата во којашто се остварува, надворешниот говор може да биде: устен и писмен. Меѓу овие два вида говор постојат допирни точки. Имено, писмениот говор може да премине во устен (читање), а усниот може да стане писмен (диктирање). Тие сложени остварувања на говорот ги нарекуваме „мешан говор".

Според видот на говорот што го означува, метаговорот може значи да се подели на: 1. метаговор на усниот говор 2. метаговор на писмениот говор и 3 метаговор на мешаниот говор.

3. МЕТАГОВОРНИ ЕДИНИЦИ

18. Метаговорот и метајазикот се остваруваат во говорот со помош на знаци коишто во своето значење го содржат значењето на поимите говор и јазик. Метаговорните и метајазичните знаци можат да бидат јазични или говорни единици.

Следните неколку страници ќе ги посветиме најпрвин на јазичните метаговорни и метајазични единици коишто ја сочинуваат металексиката на францускиот јазик а потоа и на говорните метаединици коишто се јавуваат како автоними.

Целово поглавје за метагворните единици се инспирира од богатите анализи на „метаговорната лексика" што ги направи Ре-Дебов.

За разлика од Ре-Дебов, која сите метаединици ги групира во метаговорната лексика, ние тие единици ги делиме на јазични, коишто ја сочинуваат металексиката на еден јазик, и на говорни, коишто ги прават автонимите како дел од говорот на еден јазик. Во рамките на секоја од двете групи разликуваме метаговорни и метајазични единици.

3.1. *Метаговорна лексика*

А. Метаговорни зборови

19. Метаговорните зборови во францускиот јазик им припаѓаат на класите на полнозначни зборови: именки, глаголи, придавки и прилози. Ќе дадеме по неколку примери за метаговорни зборови од сите три видови метаговор:

1. Метаговорни зборови за устен говор

а) именки: „discours", „conversation", „querelle" и др.
б) глаголи: „parler", „bégayer", „prier" и др.
в) придавки: „mentionné", „nommé" и др. коишто се партиципи употребени во придавска функција
г) прилози (и прилошки изрази): „en d'autres mots", „autrement dit", „à vrai dire" и др.

2. Метаговорни зборови за писмен говор

а) именки: „paragraphe", „lettre", „annonces" и др.
б) глаголи: „écrire", „(re)copier", „traduire", „inscrire", „noter", „signer", „barrer" и др.
в) придавки: „écrit", „scriptural" и др.
г) прилози: „ibid„, "passim", „ci-dessus" и др.

Во една студија за овој вид метаговор би можеле да се разграничат метаговорните зборови и врз основа на средствата за остварување на писмениот говор: на рака, со машина за пишување, со печатење и др.

3. Метаговорни зборови за мешан говор

а) именки: „lecture", „épellation" и др.
б) глаголи: „lire", „épeler", „dicter" и др.
в) придавки: „lu", „dicté" и др.

Б. Метајазични зборови

20. Метајазичните зборови им припаѓаат на истите зборовни групи како и метаговорните зборови:

1. Метајазични зборови за устен говор

а) именки: „consonne", „syllabe", „accent", „ton", „morphème", „mot", „aspect", „sémème" и др.
б) глаголи: „se prononcer", „se conjuguer", „signifier", „désigner", „régir", „s'employer" и др.
в) придавки: „vocalique", „nominal", „verbal" и др.

2. Метајазични зборови за писмен говор

а) именки: „lettre“, „tiret“, „apostrophe“ и др.
б) глаголи: „s’écrire“, „se placer“, „s’élider“ и др.
в) придавки: „placé“, „terminé“ и др.

3. Метајазични зборови за мешан говор

а) именки: „notation“, „transcription“ и др.
б) глаголи: „(se) noter“, „transcrire“ и др.
в) придавки: „noté“, „transcrit“ и др.

3.2. *Автоними*

21. Автоними претставуваат имиња на елементите на говорот (на јазикот или на говорот во потесна смисла). Терминот „автоним“ го вовел германскиот филозоф и логичар Рудолф Карнап во 1934 г. за да го означи резултатот на едно својство на говорот кое во средновековната филозофија и логика се нарекувало „suppositio materialis“ (сп. Rey - Debove, 1978:87).

Автонимот е говорна единица без којашто не може да се замисли говор за елементите на говорот. Автонимот, како име за одреден елемент на говорот, се употребува за да се означи тој говорен елемент (елементот како целосен знак, неговиот означувач и неговото означено), за разлика од обичната употреба на говорните елементи каде што тие се употребуваат за да упатат на референтите коишто се наоѓаат надвор од нив самите.

Средствата за автонимизација можат да бидат различни во разни јазици. Некои јазици поседуваат посебни морфеми кои, приподадени на говорните елементи, сигнализираат дека се работи за автоними. Во францускиот, како и во другите јазици, средствата за автонимизација се различни во писмениот и во усниот говор. Додека усниот говор ги користи прозодиските елементи (тонот, паузата, акцентот) дотогаш писмениот говор ги употребува правописните знаци (наводниците, курзивот, дебелината на буквите, шпацирањето, подвлекувањето и др.). Заедничко средство за усниот и за посмениот говор е употребата на метакласификатори. Тоа се зборови коишто ги означуваат категориите на автонимизираните единици.

Според категоријалната припадност на единиците, автонимите можат да бидат метајазични и метаговорни.

А. Метајазични автоними

22. Зборот претставува истовремено најголема единица на јазикот и најмала единица на говорот. Како најголема јазична единица, зборот претставува плод на мислењето и на говорот на бројни генерации луѓе на одредена јазична заедни-

ца. Зборот, како јазична категорија, е неопходен за постоење на говорот. Како основна единица на говорот, зборот истовремено претставува и синтаксичка категорија со оглед на тоа што во себе го содржи и значењето на зборовната група на којашто и припаѓа.

Врз таа позиција на зборот како меѓник меѓу јазикот и говорот, францускиот лингвист Гистав Гијом го засновал разликувањето меѓу морфологијата и синтаксата (сп. Guillaume, 1974: 101). Според него, сѐ она што се наоѓа во структурата на зборот како единица на јазикот ѝ припаѓа на морфологијата, додека синтаксата се занимава со комбинациите на зборовите како основни единици на говорот.

Метајазични автоними можат значи да станат сите зборови на францускиот јазик како и елементите коишто влегуваат во нивниот состав. Така, во примерот:

„Le mot „vache" est du genre féminin" се среќаваме со двоен автоним. Еднаш реченицата, којашто се наоѓа под наводници, претставува метаговорен автоним на истоимената реченица која би се употребила на пример во онаа ситуација кога некој би зборувал за именката „vache". Целата таа реченица претставува автоним кој е супстантивиран и тој има функција на прилошка одредба за место во структурата на нашиот текст. Од друга страна, во таа иста реченица, зборот „vache" е метајазичен автоним затоа што означува јазичен елемент со ист означувач и тој, за разлика од нормалната употреба на зборот, не упатува на некој вонјазичен референт (како што би бил случај на пример со истиот збор во реченицата „Il ne boit que du lait de vache" во нормална употреба).

Да напоменеме дека на автонимизација подлежат сите елементи на усниот говор (од фонемата до зборовите со нивните означувачи или означени) како и елементите на писмениот говор (во тој случај некои букви во францускиот јазик имаат поинакви усни имиња од имињата на фонемите: тоа особено важи за имињата на графемите за консонанти).

Метајазични класификатори за автономизација, во усниот и во пишаниот говор, можат да бидат следните именки: „voyelle", „consonne", „phonème", „morphème", „suffixe", „préfixe", „syllabe, adjectif", „mot", „verbe", „signifiant", „signifié", „monème" и др.

Б. Метаговорни автоними

23. Како основни единици на говорот, зборовите се елементи со чија помош говорниците го создаваат својот говор. Како што за еден збор постојат правила кои ја одредуваат неговата припадност кон одредена зборовна група, исто така и

за говорните единици постојат правила за комбинирање на основните единици. Тоа важи за сите сложени единици на говорот: од најмалата — синтагмата, па сè до најголемата единица — текстот.

Со оглед на тоа што кај сите овие единици се работи за комбинирање на помали единици (зборови во синтагми, синтагми во реченица, реченици во текот), често се зборува дека сите тие единици се јазични. Во таа смисла јазикот се сфаќа како нешто што е кодификувано, нормирано, додека на говорот му се припишува сè она што е индивидуално и ненормирано.

Се разбира дека може да се зборува за сите горни единици како за јазични (а некогаш и не се може поинаку затоа што таква е традицијата на граматичката терминологија), меѓутоа не треба да се заборави дека тоа се пред сè говорни единици кои се различни од јазичните (како што формулата на равенката $y = x^2 - z^2$ се разликува од своите елементи или како што еден шаховски потег се разликува од фигурата со која се изведува).

24. Треба да се наспомене дека автонимните коментари се доста слични меѓу себе без оглед на тоа дали се работи за метаговорни или пак за метајазични коментари.

Така, автонимните реченици (со или без класификатори) ја имаат воглавно следната структура:

(Метаговорен или метајазичен класификатор) + Автоним + глагол + мета-збор

Еве еден пример од горната структура:

„Le segment *va* est le verbe, tandis que le segment *venir* est une forme nominale“ (Dubois, 1967:11).

Во оваа структура може да се појави уште еден автоним на крајот од реченицата како во следниот пример:

„La phrase ‚Pierre a fermé la porte' renvoie à une seule phrase de base: 'Pierre a fait que la porte est fermée“ (Dubois, 1969:115).

Од овој пример се гледа ваквите автонимни реченици имаат својство да ги супстантивираат сите единици (како јазични така и говорни). Така, во првиот пример, зборот „va“ ја попримил синтаксичката категорија на именка, затоа што е употребен како подмет, што не е случај со неговата обична употреба во функција на предикат.

Автонимите не подлежат на експлицитна супстантивација само кога цитираниот говор (или дел од говорот) не се врамува во говорниот контекст на тој што цитира. Во усниот говор тоа најчесто се случува кога се сака со имитирање да се исмее нечиј начин на зборување.

4. ПОЛЕ НА МЕТАГОВОРНИ ГЛАГОЛИ

Француските метаговорни глаголи претставуваат еден дел од метаговорната лексика која, заедно со автонимите, го сочинува метаговорот во поширока значење на зборот во францускиот и на француски јазик. Ако метаговорот претставува семантички поим, тогаш за метаговорните глаголи можеме да речеме дека тие претставуваат едно семантичко (глаголско) поле во рамките на лексиката на францускиот јазик.

Иако терминот „метаговорни глаголи" е од поново време, семантичкото поле што го означува тој термин било познато и проучувано многу поодамна.

4.1. „*Verba dicendi*"

25. Во латинските граматики постои терминот „verba dicendi" кој обично се спомнува кога се изведуваат правилата за употреба на конструкцијата „акузатив со инфинитив" во латинскиот јазик. Тоа правило вели дека конструкцијата „акузатив со инфинитив" се употребува позади следните три групи управни глаголи: „verba dicendi", „verba sentiendi" и „verba voluntatis". Притоа се дава и список на некои глаголи „dicendi" (сп. Gortan, Gorski i Pauš, 1966:235).

26. Тој термин од латинските граматики влегол и во лингвистичките речници. За поимот „verba dicendi" во лингвистичкиот речник на Симеон ја наоѓаме следната дефиниција:

Под заглавниот збор „глагол" се наоѓа терминот „декларативен глагол" (сп. Simeon, 1969:102). Под заглавниот збор „декларативен глагол" (ibid: 216) дадени се две дефиниции на тој поим. Првата дефиниција вели:

„Декларативни глаголи — се означуваат понекогаш на тој начин оние глаголи кои изразуваат едноставна изјава (f. dire — зборува, expliquer — објаснува...) наспроти оние кои изразуваат некое душевно расположение на говорникот (f. croire — верува, vouloir — сака...) и кои како такви понекогаш управуваат посебна конструкција (на пр. инфинитивна реченица во латинскиот јазик)".

Иницијалите на изворот на дефиницијата наведуваат дека се работи за третото издание на Лингвистичкиот речник на Жил Марузо од 1951 година.

Втората дефиниција на истиот заглавен збор гласи:

„Декларативен глагол — латински израз којшто обично се употребува за да се означат оние глаголи кои изразуваат соопштување, изјава, раскажување, објаснување и сл., на пр. lat. declaro, demonstro, dico, edissero, explico, indico, narro, significo итн. се викаат исто така и verba declarandi".

Изворот на дефиницијата наведува дека таа е преземена од лингвистичкиот речник на Springhetti којшто е издаден на латински јазик во Рим во 1962 година.

Кај Симеон наоѓаме уште една дефиниција под заглавниот збор „изрични глаголи" на стр. 582. Во неа се вели дека со тоа име „се викаат оние глаголи со кои се искажува нешто едноставно (на пр. dicere — кажува, explicare — објаснува, narrare — раскажува, asserere — тврди, изјавува) за разлика од оние глаголи кои изразуваат некоја душевна состојба (на говорното лице, на пр. velle, putare, credere...)". И наводите за оваа дефиниција велат дека таа потекнува од речникот на Спрингети.

Од анализата на горните дефиниции произлегува дека групата „verba dicendi", за којашто кај нас постојат три па дури и четири називи (декларативни — исказни — изречни и глаголи на говорење), се дефинира како група од глаголи „кои изразуваат *едноставна изјава*" или „со кои се искажува *нешто едноставно*" или „кои изразуваат *соопштување, изјава, раскажување, објаснување* и сл." (Ние подвлекуваме).

27. Групата „verba dicendi" се проширува со нов семантизам во „Енциклопедискиот лексикон на српскохрватскиот јазик" од 1972 г. Таму, на стр. 104, под заглавниот збор „глаголи на говорење (verba dicendi)" само се наведени следните примери од таа група глаголи без никаква дефиниција: „рече", „кажува", „зборува", „раскажува", „*прашува*", „одговара", „*ветува*", „соопштува", „*се заканува*", „*забранува*", „*шепнува*", „*уверува*", „*наредува*", „*советува*" (Ги подвлекуваме оние глаголи чиишто семантизам го проширува семантичкото поле на „verba dicendi", во однос на оние глаголи што се дадени кај Симеон).

Во недостиг на каква и да е дефиниција можеме само да се запрашаме што ги натерало авторите на Енциклопедискиот лексикон да ја прошират групата глаголи на говорење, со оглед на тоа дека подвлечените глаголи некои други автори ги подведуваат во други групи. Така на пр., во погоре наведената латинска граматика, дел од тие глаголи („imperare" — заповеда, „suadare" — советува) е сместен во групата „verba postulandi", додека еден друг дел („interdicere" — забранува) е групиран во „verba impediendi" (сп. Gortan, Gorski i Pauš, 1966:280, 282).

28. Во француската лингвистика постојат исто така неколку термини за именување на „verba dicendi".

Швајцарскиот лингвист Шарл Баји ги употребува термините: „verba dicendi", „verbes qui relèvent de l'énonciation" и „verbes déclaratifs" (сп. Bally, 1969:197 и Bally, 1965:50). Инаку, групата декларативни глаголи Баји ја поврзал со поимот

„énonciation“ што тој го вовел, разработил и којшто имал голем одек во подоцнежната француска лингвистика. Поимот искажување Баји го дефинира на следниот начин:

„Искажувањето е појава на комуницирање на една мисла со помош на говорот“.[11]

На тој поим Баји му го спротиставува поимот модалност („modalité“) со следната дефиниција:

„Модалноста го изразува ставот на субјектот спрема една виртуелна претстава“.[12]

Притоа Баји многу успешно забележува дека многу декларативни глаголи го кумулираат и значењето на модалноста:

„Додека друг пат глаголот ги кумулира и модалната и декларативната функција: така, *affirmer* значи ‚да се каже дека веруваме‘, *se plaindre* (d'être oublié) ‚да се каже дека сме незадоволни‘, *louer* ‚да се каже дека одобруваме‘; *promettre, jurer* тоа е ‚да се каже дека се ангажираме во нешто‘, *dire que* + *subj.* ‚да се каже дека сакаме да‘ итн.“.[13]

Поврзувањето на модалноста и искажувањето (или комуникацијата, затоа што Баји ги употребува двата поими како синоними) одиграло голема улога во подоцнежните истражувања.

29. Терминот „verbes de dire“ се среќава кај Лисјен Тенјер (Lucien Tesnière). Тенјер ја употребува таа група глаголи, заедно со групата „verbes de don“, за да го илустрира постоењето на тровалентни глаголи во францускиот јазик. При тоа тој наведува 58 глаголи на кажување за коишто вели дека понекогаш се викаат и „декларативни глаголи“.

Што се однесува до семантизмот на оваа група глаголи, Тенјер само наспомнува дека значењето на некои глаголи во однос на значењето на основниот глагол „dire“ може да биде повторливо („répéter“), засилувачко („affirmer“, „démontrer“) или пак намалувачко („insinuer“, „souffler“) (сп. Tesnière, 1976: 255—6).

---

[11] »L'énonciation est le fait de communiquer une pensée par la parole«, Ch. Bally: »Les notions grammaticales d'absolu et de relatif«, in *Essais sur le langage*, стр. 197, (уред. J. — Cl. Pariente), Les Editions de Minuit, Paris, 1969.

[12] »La modalité exprime l'attitude d'un sujet vis-à-vis d'une représentation virtuelle«, Ch. Bally, *op. cit.*, стр. 197.

[13] »Tantôt enfin le verbe cumule les fonctions modale et déclarative: ainsi *affirmer* signifie ‚dire qu'on croit', *se plaindre* (d'être oublié) 'dire qu'on est mécontent', *louer* 'dire qu'on approuve'; *promettre, jurer,* c'est 'dire qu'on s'engage à qch', *dire que* + *subj.* 'dire qu'on veut que' etc., Ch. Bally: *Linguistique générale et linguistique française,* A. Francke, Berne, 1965, стр. 51.

Називот „verbes de dire" го употребува и Бернар Потје (сп. Pottier, 1974:180—83). Потје наведува 14 глаголи коишто сите заедно ги поврзува поимот „déclaration". Поимот на декларација кај Потје е најнизок поим во една скала од хиерархизирани поими: декларацијата е елемент на класата констативна визија („vision constative"), којашто е елемент на класата на модални оски („axes modaux"), којашто е елемент на класата модалност („modalité"), којашто е елемент на класата модална формулација („formulation modale"), којашто е елемент на класата комуникативна формулација („formulation communicative"), којашто е елемент на родниот поим формулација („formulation").

Суштината на целава пирамида од поими се состои во мислењето на Потје дека декларацијата е дел од модалноста којашто, според авторот, претставува „une critique subjective du propos" и дека модалноста, од својата страна, е дел од комуникативната формулација која претставува „la manifestation du Je énonciateur sur le propos et sur sa propre formulation". Со тоа, всушност, се доведува сосема во прашање пертинентноста на дистинкцијата, што ја вовел Бажи, меѓу поимите на модалност и искажување.

30. За поимот „verba dicendi" во француската лингвистика се употребуваат уште и термините „verbes de parole" и „verbes de communication". Првиот термин се среќава, меѓу останатото, и кај Емил Бенвенист кој проучува некои глаголи на говорење („jurer", „promettre", „garantir", и „certifier") со цел да го илустрира својот поим на субјективност во говорот (сп. Benveniste, 1966:265).

За значењето на Бенвенистовите проучувања ќе кажеме нешто повеќе кога ќе зборуваме за перформативните глаголи.

Терминот „verbes de communication" се среќава во трудовите на Морис Грос (Maurice Gross). Во книгата „Méthodes en syntaxe" од 1975 г. Грос ги прикажал резултатите од проучувањата на синтаксичките можности на оние глаголи во францускиот јазик што управуваат комплетивни реченици. Сите оние глаголи што поседуваат заедничка структурна особина којашто е доволно специфична за да не се среќава и кај другите глаголи, Грос ги групирал во посебни табели. Во тие табели, вкупно 19 на број, се дадени, покрај главната заедничка структура, и други конструкции коишто можат да бидат специфични за одредена подгрупа глаголи. Табелите претставуваат бинарни матрици во коишто со помош на знаците „+" и „—" се означени способностите на секој глагол да гради одредени структури. Притоа, таму каде што било можно, некои структури се поврзани и со помош на трансформации.

Во тебалата бр. 9 (вкупно 352 глагола) се наоѓа една подгрупа глаголи (вкупно 193) којашто подоцна ќе стане и предмет на анализа во една статија на Грос од 1981 г. Според Грос, секој глагол од таа подгрупа може да ги гради следните четири структури:

„N_0V à N_2 que P	: Max dit à Ida qu'il est prêt
N_0V à N_2 V^0 — inf Ω	: Max dit à Ida être prêt
N_0V à N_2 que Psubj	: Max dit à Ida qu'elle parte
N_0V à N_2 de V^2 — inf Ω	: Max dit à Ida de partir"

(сп. Gross, 1981:46).

Оваа подгрупа глаголи, покрај тоа што поседува заеднички синтаксички особини, има и заеднички семантизам. За нивното значење Грос вели:

„Сите тие се глаголи кои овозможуваат да се комуницира еден факт (со помош на првите две структури), или една наредба (со помош на другите две). Сите тие глаголи имаат значење на глаголот 'кажува' плус значењето на начинот на емитување на комуникацијата".[14]

Со оглед на тоа дека семата „комуникација" се содржи во сите тие глаголи Грос ги нарекува „глаголи на комуникација" („verbes de communication").

4.2. *Перформативни глаголи*

31. Проучувањата на „verba dicendi" добија нов замав со откритието на поимот на перформативни глаголи. Терминот „перформативен глагол", како и одреден број други термини, го вовел англискиот филозоф Џон Остин (John Austin).

Перформативен глагол, според Остин, е оној глагол со чија употреба во еден исказ се остварува оној говорен акт којшто е означен со тој глагол (на пр. исказот на реченицата „Je promets que je serai là", кога има значење на ветување).

Инаку, придавката „перформативен" кај самиот Остин има две различни значења во два стадиуми на неговата теорија за говорните акти.

Во првиот стадиум Остин сите искази ги дели на констативни кои нешто опишуваат или тврдат и на кои можат да се применат вистиносните вредности, и на перформативни ис-

---

[14] »Ce sont tous des verbes qui permettent de communiquer un fait (au moyen des deux premières structures) ou un ordre (au moyen des deux autres). Ils apparaissent tous comme signifiant ‚dire' accompagné d'une modalité d'émission de la communication.«, M. Gross: »Les bases empiriques de la notion de prédicat sémantique«, *Langages*, nº 63, 1981, Larousse, Paris, стр. 46.

кази кои не опишуваат ниту тврдат, туку тоа се искази со чие изведување се остварува одреден акт и тие не подлежат на проверка на нивните вистиносни вредности.

Увидувајќи ја неоправданоста на првобитната дистинкција, Остин доаѓа до заклучок дека секое искажување претставува говорен акт со одредена илокутивна вредност. На тој начин, сега, и тврдењето и дескрипцијата претставуваат илокутивни говорни акти. При секое искажување говорниците, според Остин, изведуваат освен илокутивни и локутивни акти, т.е. тие изговараат одредени зборови коишто се дел од некој јазик и коишто имаат одредена граматичка форма и значење, и перлокутивни акти (на пр. „убедување“, „охрабрување“ и др.). На тој начин и поимот на перформативни глаголи кај Остин го добива она значење што најпрвин го наведовме.

Последната Остинова дефиниција на перформативните глаголи вели дека се тоа глаголи „коишто ја прават експлицитна илокутивната вредност на исказите, или илокутивната природа на актот што го изведуваме кога го формулираме тој исказ“.[15]

32. Бенвенист согледал, независно од Остин, дека постојат искази коишто претставуваат остварување на актите што ги именуваат глаголите употребени во тие искази. Бенвенист наведува примери како што се: „je promets“, „je garantis“, „je certifie“ и др. (сп. Benveniste, 1966:265).

Подоцна, во една друга статија, Бенвенист, анализирајќи ги Остиновите ставови, не го прифатил Остиновиот поим на илокутивни акти, туку ја задржал единствено дистинкцијата меѓу перформативните и констативните искази (сп. ibid.: 267—285).

Врз пионерските трудови на Остин и на Бенвенист се надоврзале многу истражувачи коишто го третирале проблемот на перформативните глаголи како и теоријата на говорните акти. За нашата тема е битно мислењето на многу автори дека перформативниот глагол мора да го означува говорот. Така Бенвенист вели:

„Кој и да е глагол на говорење, дури и најобичниот од сите, глаголот 'вели', може да образува перформативен исказ, доколку изразот 'велам дека ...', изговорен во одредени услови, создаде нова ситуација“.[16]

---

[15] »(...) qui explicitent la valeur illocutoire d'une énonciation, ou la nature illocutoire de l acte que nous produisons en formulant cette énonciation.«, J. L. Austin: *Quand dire, c'est faire,* Seuil, Paris 1970, стр. 152.

[16] Un verbe quelconque de parole, même le plus commun de tous, le verbe ,dire', est apte à former un énoncé performatif si la formule: ,je dis que ...', émise dans les conditions appropriées, crée une situation nouvelle.«, E. Benveniste: »La philosophie analytique et le langage«, in *Problèmes de linguistique générale I,* Gallimard, Paris, 1966, стр. 273.

И Дикро изнесува исто мислење:

„Во перформативните искази можат да влезат единствено оние глаголи коишто означуваат дејствија произведени преку говорната активност“.[17]

33. Еден друг правец во понатамошните истражувања на илокутивните акти тргнал од хипотезата дека условите за изведување на илокутивните акти можат да се асимилираат во содржината на значењето на глаголите коишто ги именуваат поимите на соодветните говорни акти. Се сметало дека со проучувањето на значењето на глаголите ќе можат да се опишат универзалните говорни акти. Всушност, била опишана само онаа категоризација што секој јазик преку дадената група глаголи ја спроведува во континуумот на говорната активност на одредена говорна заедница.

Меѓутоа, анализите на поимите на илокутивните акти дадоа мошне исцрпни описи на значењата на илокутивните глаголи (сп. Fillmore, 1970 и Mihaila, 1976).

Друг правец на истражување започнал проучување на конкретните говорни акти со цел да се утврдат јазичните средства и начините на реализација на говорните акти. Тие истражувања го корегираа Остиновиот поим на експлицитни перформативни глаголи во таа смисла што покажаа дека употребата на перформативните глаголи, онака како што Остин ја замислил, е многу ретка и малку продуктивна во обичниот говор и дека во говорот, покрај илокуцијата, многу е важна и модалноста (пред сè интерперсоналната) која ја регулира употребата на перформативните глаголи.[18]

4.3. *Метаговорни глаголи*

34. Видовме дека разни автори согледале и утврдиле дека постои блискост во значењето меѓу групата „verba dicendi“ и групата на перформативни глаголи. Идејата за нивно поврзување во една општа група била така да се каже во воздух. Тој заеднички именител бил поимот на метаговор.

Лич утврдил дека перформативните глаголи претставуваат метаговорни единици кои го екплицираат значењето на оние говорни акти што се изведуваат со помош на тие глаголи. Тој исто така утврдил дека метаговорните единици можат на раз-

---

[17] »Seuls peuvent entrer dans un énoncé performatif les verbes qui désignet des actions accomplies par la parole.«, O. Ducrot: *Dire et ne pas dire*, Hermann, Paris, 1972, стр. 75.

[18] Сп. ги на пример трудовите на Анскомбр (Jean-Claude Anscombre), на Слакта (Denis Slakta), на Руле (Eddy Roulet), на Корнулие (Benoît de Cornulier).

лични начини да го означуваат говорот: на синтаксички начин (тоа е, според Лич, на пр. зборот „word" којшто означува јазични единици што ги утврдуваме на синтаксичкото рамниште), на фонолошки начин (на пр. зборот „syllable") и на семантички начин (на пр. зборот „statement") (сп. Leech, 1974:352).

Меѓутоа, горното сфаќање за различни начини на означување на говорот Лич не го применил во описот на групата метаговорни глаголи, со оглед на тоа што тој не ги поврзал глаголите на говорење со перформативните глаголи.

35. Жозет Ре-Дебов ја има дефинирано и разработено групата на метаговорни глаголи. Нејзината класификација на метаговорните глаголи се разликува од онаа на Лич по тоа што таа тргнува од поопшти категории на значењето кои ги карактеризираат метаговорните глаголи.

Ре-Дебов тргнува од претпоставката дека сите метаговорни глаголи го означуваат говорот којшто се остварува со помош на јазични знаци. Доколку се земат знаците како исходишна точка, тогаш метаговорните глаголи, според Ре-Дебов, можат да се поделат во три групи:

Првата група глаголи го означуваат односот меѓу знаците и предметите (на пр. метаговорните глаголи: „désigner", „s'appeler", „se nommer", „se dénommer", „avoir pour nom" и др.).

Втората група метаговорни глаголи го означува односот меѓу луѓето и знаците (на пр. „parler", „dire", „répondre", „conjuger", „prononcer", „appeler", „demander" и др.) и

Третата група глаголи го означуваат односот меѓу самите знаци (на пр. „signifier", „vouloir dire", „avoir pour sens", „se prononcer", „s'écrire", „se traduire" и др.).

36. За разлика од Лич, Ре-Дебов смета дека поголемиот дел перформативни глаголи не се метаговорни затоа што не ја означуваат, туку само ја имплицираат, употребата на говорот. Таа вели:

„Перформативните искази најчесто содржат глагол којшто ја имплицира употребата на говорот (*Je condamne* . . ., *Je promets* . . ., *J'autorise* . . . и др.), но којшто не е метаговорен во правата смисла на зборот. Поголемиот дел перформативни глаголи се од таков вид".[19]

Ова мислење е спротивно на самата дефиниција на перформативните глаголи, меѓутоа тоа може да се разбере ако се тргне од фактот дека многу глаголи, коишто се сметани ка-

[19] »Les énoncés performatifs contiennent le plus souvent un verbe qui implique l'emploi de la parole (*Je condamne* . . ., *Je promets* . . ., *J'autorise* . . . etc.) mais qui n'est pas un verbe métalinguistique proprement dit. La majorité des verbes performatifs sont de cette nature.«, J. Rey-Debove: *Le Métalangage*, Le Robert, Paris, 1978, стр. 179.

ко перформативни од страна на Остин и некои други автори, всушност тоа и не се.

Меѓу примерите што ги наведува Ре-Дебов веќе два глагола не се перформативни. Така, глаголот „condamner" во значење ‚осудува некого" не е перформативен, затоа што говорната акција што се изведува со исказот „Je condamne . . ." претставува соопштување, изјава или нешто друго и не е воопшто „осуда" (во значење на изрекување пресуда на некој обвинет). Истото важи и за глаголот „autoriser" којшто е модален глагол за интерперсонални односи а не перформативен.

37. Во анализата на метаговорните глаголи Ре-Дебов употребила еден принцип што е донекаде сличен на оној според кого Лич ги класифицирал метаговорните единици, но и многу повеќе разработен.

Тргнувајќи од Сосировата равенка „знак = означувач + означено", Ре-Дебов ги проучувала метаговорните глаголи според тоа дали тие означуваат цел знак или пак го одбираат само означувачот, односно означеното. Притоа Ре-Дебов го проширува поимот знак и на говорните единици. Така на пр. метаговорниот глагол „dire" може да ги има следните три функции:

1. Тој може да го означува целиот знак (пр. „Il a dit: ‚Je l'aime")
2. „Dire" може да го одбере само означувачот (како во примерот на следната говорна размена: „Vous avez dit: ‚Il a un infractus' — Mais non! J'ai bien dit: ‚Il a un infarctus' (сп. Rey-Debove, 1978:230).
3. Тој може да го одбере само означеното (пр. „Il a dit qu" il l'aimait") (сп. Rey-Debove, 1978:230).

Ре-Дебов предупредува дека станало вообичаено гледиштето според кое глаголот „dire" го селекционира означеното, додека останатите негови функции се забораваат.[20]

Употребувајќи го горе-наведениот принцип, Ре-Дебов опишала околу 50 метаговорни глаголи во францускиот јазик.

38. Имајќи ја предвид поделбата на метаговорот на метајазик и на метаговор во потесна смисла, можеме сега да кажеме што нема да проучуваме во овој труд.

[20] Такво „заборавање" среќаваме кај Дикро кој, сакајќи да ја објасни разликата меѓу поимите на импликација и на пресупозиција ги спротиставува глаголите „dire" и „parler" на следниот начин: »Le français, et sans doute beaucoup d'autres langues, opposent nettement l'acte d'utiliser le langage (‚parler') et la communication d'une information à l'aide du langage (‚dire').«, O. Ducrot: *La preuve et le dire,* Maison Mame, Paris, 1973, стр. 214.

Нема да се задржуваме на метајазичните глаголи ниту пак на оние метаговорни глаголи што говорат за единиците на говорот. Не влегуваат значи во рамките на нашето истражување оние метаговорни глаголи во поширока смисла кои, според Ре-Дебов, го означуваат односот меѓу знаците и предметите, од една страна, и односот меѓу самите знаци, од друга страна.

Ќе ги проучуваме единствено оние метаговорни глаголи кои ја означуваат говорната активност или, да се изразиме во термините на Ре-Дебов, оние глаголи што го означуваат односот меѓу луѓето и знаците. Од говорната активност ја исклучуваме писмената говорна активност. Ни преостанува значи усната говорна активност чијашто интерпретација содржана во француските метаговорни глаголи ќе биде предмет на нашето истражување.

Пред да поминеме на анализа на француските метаговорни глаголи за усмена говорна активност, ќе треба да ја проучиме природата на говорната активност којашто, како означено, влегува во состав на метаговорните глаголи.

ВТОРА ГЛАВА

ГОВОРНАТА ИНТЕРКОМУНИКАЦИЈА КАКО ОЗНАЧЕНО НА МЕТАГОВОРНИТЕ ГЛАГОЛИ

Кратка содржина. — Структуирање на говорното производство како референт на значењата на метаговорните глаголи. Два вида комуникација кај луѓето: интра — и интеркомуникација. Видови интеркомуникации според средствата за екстериоризација на репликите: гестовни, мимички, олфактивни, такстилни, просторни, временски, ликовни, светлосни, музички, предметни, димни и говорни. — Видови говорни интеркомуникации: активна и пасивна говорна интеркомуникација и говорна интеракција. — Структура на говорната интеркомуникација. Видови говорни единици: говорни операции, говорни дејствија и говорни интеркомуникации. Структура на значењето на говорниот акт: 1. мисла 2. однос на говорникот спрема мислата 3. интероднос на говорникот спрема интерговорникот и 4. цел на говорниот акт. Фактори на говорната интеркомуникација кои влијаат врз формата и значењето на говорот. Улогата на додатните кодови во означувањето на репликите во говорната интеркомуникација.

Како за сите семантички полиња во јазикот така и за полето на метаговорни глаголи важи правилото дека, доколку сакаме во него да видиме систем со одредена структура, мораме да утврдиме дали значењата на зборовите што го градат тоа поле се структурирани и на кој начин.

Во случајот на метаговорните глаголи се работи за говорот како активност. Мораме значи да видиме каква е структурата на говорното производство. Во таа смисла ќе треба и да разработиме појмовна апаратура за опишување на таа активност.

1. ВИДОВИ НА КОМУНИКАЦИЈА

39. За да го одредиме поимот говорна интеркомуникација, треба да тргнеме од поимот комуникација. Менувајќи го неговото вообичаено значење, ние поимот на комуникација кај

луѓето, во техничка смисла, ќе го дефинираме како раѓање на мислата и одговор на таа мисла. Човековата свест се наоѓа во континуиран процес на комуникација во којшто може да се препознаат посебни акти на комуникација.

Актот на комуникација би можел да се претстави на следниот начин: перцепираната стварност влегува во нашата психа и раѓа нова мисла којашто претставува замислена стварност; потоа, психата реагира на оваа мисла и создава реплика којашто претставува рефлектирана стварност.

Перцепирана стварност е сè она што раѓа нова мисла: тоа може да бидат внатрешните реакции на организмот (на разните органи, на несвесното и подсвесното, на сеќавањето, на волно-емотивните процеси), потоа надворешната стварност во којашто спаѓа сè она што го восприемаме преку сетилата а чијшто извор се наоѓа вон нас самите: дразбите на сетилото за слух (надворешниот говор и сите останати звуци), на сетилото за вид, за вкус, за мирис и за допир.

Горните три фази на комуникација се појавуваат во двата основни вида на комуникација: во интракомуникацијата и во интеркомуникацијата.

Интракомуникацијата претставува раѓање на мислата и одговор на таа мисла којшто останува во сферата на субјектот. Интракомуникацијата може да биде внатрешна или надворешна, во зависност од тоа дали одговорот е интериоризиран во организмот на субјектот или пак тој се манифестира во надворешна форма во вид на говор, движење, мимика итн.

Интеркомуникацијата претставува раѓање на мисла и одговор на таа мисла којшто се упатува некому. За да постои интеркомуникација, неопходно е упатениот одговор да биде примен, при што примачот нужно одговара со своја внатрешна или надворешна реплика. Оттука може да се рече дека интеркомуникацијата претставува спој, преку упатената реплика, на интракомуникацијата на испраќачот и на интракомуникацијата на примачот.

40. Гледаме, значи, дека поимот на комуникација, како што ние го сфаќаме, ги подразбира задолжително следните три елементи: перцепција на одредена содржина, разбирање и одговор на разбраната содржина. Овие три елементи се содржат во секој акт на комуникација.

Така, во човечка комуникација спаѓаат: поголемиот дел човечки дејствија, размислувањето со помош на внатрешниот говор и сите видови интеркомуникација.

Во онтогонетска смисла разните видови на комуникација се развиваат на различна возраст како и свеста за самите тие комуникации.

41. Сакал или не, свесно или несвесно, човекот мора да комуницира на себеси или пак на другите. Единствено може да одбере дали да интеркомуницира *со* другите. Имено, интеркомуникацијата е целна активност и таа претпоставува постоење на намера надворешната реплика да биде некому упатена и од некого примена.

Човекот, живеејќи во одредено општество, својот социјален нагон го манифестира во интеркомуникации во улога на испраќач или пак на примач на интеркомуникации. Поголемиот дел од човечкиот живот се одвива во интеркомуникации. Најразновидните меѓучовечки односи, од бебешкото плачење за храна па сѐ до љубовните односи, претставуваат интеркомуникации.

Во односот на средствата за екстериоризација на репликите, интеркомуникациите можеме да ги поделиме на: гестовни, мимички, олфактивни, тактилни, просторни, временски, ликовни, светлосни, музички, предметни, димни и говорни. Од гледна точка на примачот, се разбира, најважни и најмногубројни се оние интеркомуникации што се примаат преку органите за вид и слух.

Областа на интра- и интеркомуникациите е голема и богата за проучување. За неа е заинтересиран секој човек, а многу науки се засноваат на разни елементи од таа област. Лингвистиката се занимава за оние интра- и интеркомуникации кај кои најмалку еден член од тријадата (перцепција, мисла, реплика) се остварува во говорот. Ние тука ќе се занимаваме само со говорните интеркомуникации.

2. ВИДОВИ ГОВОРНИ ИНТЕРКОМУНИКАЦИИ

2.1. *Пасивна говорна интеркомуникација*

42. Наједноставен вид говорна интеркомуникација претставува пасивната говорна интеркомуникација меѓу говорникот и слушателот. За примери можеме да ги земеме слушањето на радиопрограма, гледањето телевизиска програма и говорен филм, слушањето вокални композиции, читањето итн. Таа е пасивна со оглед на тоа што нејзиниот примач не е во можност да влијае на говорникот во моментот на актуалната интеркомуникација.

Во однос на репликата можни се понатамошни разграничувања: говор на еден говорник (вести, пренос на утакмица, песна итн.), или пак говорна интеракција меѓу повеќе соговорници (радио драма, интервју итн.).

Разлики постојат и во тоа дали репликата е претходно напишана (вести, радиодрама, филм) или пак не (разговор на улица, во фабрика итн.)

И во усните и во писмените пасивни говорни интеркомуникации честа е појавата на изоставување и фалсификување на изворот на репликата, а понекогаш дури не се знае нитy испраќачот на репликата (на пр. во графитите, во анонимните писма и др.)

Посебен подвид пасивна говорна интеркомуникација претставува прислушкувањето. Наместо слушател, тука се јавува прислушкувач кому што не му е наменет говорот или говорната интеракција туку тој сам си го присвојува правото на слушање. Примери на овој подвид се: прислушкување на телефонски разговори, на разговори во кафеана и др.

Пасивната интеркомуникација добила особен замав во поново време преку употребата на разни технички средства.

2.2. *Активна говорна интеркомуникација*

43. Втор вид говорна интеркомуникација претставува активната говорна интеркомуникација меѓу говорникот и аудиториумот. Таа е активна со оглед на тоа што примачите со своите реакции (аплаузи, извици на одобрување или негодување) делуваат на говорникот и на неговиот говор во актуалната интеркомуникација. Како примери за овој вид наведуваме: гледање театарска претстава, предавање, говор на митинг, рецитирање, проповедање и др.

Во поголемиот дел случаи репликата е претходно напишана, но говорникот може, со оглед на активната улога на аудиториумот, да го менува својот говор во зависност од ситуацијата.

Говорникот е секогаш присутен, додека изворот на репликата може да биде изоставен или фалсификуван. Предноста на говорникот во активната говорна интеркомуникација, во однос на пасивната, се состои во тоа што тој го гледа и слуша аудиториумот и што може својата реплика да ја прилагодува според реакциите на аудиториумот.

Активната говорна интеркомуникација е социјално високо кодирана, како во поглед на правото за збор, така и во поглед на темата на репликата, на изборот на зборовите и на реакциите на аудиториумот.

2.3. *Говорна интеракција*

44. Трет вид говорна интеркомуникација претставува говорната интеракција меѓу говорникот и соговорникот. Говорната интеракција е најважна, најкомплексен а, воедно, и нај-

распространет вид говорна интеркомуникација во секојдневниот живот.

Говорната интеракција ја сочинуваат најмалку две реплики и тоа: говорна акција што говорникот му ја упатува на соговорникот и говорна реакција што соговорникот му ја упатува на говорникот. Говорните интеракции обично траат подолго и во нив се изменуваат повеќе реплики.

Треба да се напомене дека понекогаш некои пасивни и активни говорни интеркомуникации можат да прераснат во говорни интеракции. Така, на пример, една новинска статија може да прерасне во полемика; слушањето радиопрограма или гледањето телевизиска програма можат да прераснат во говорни интеракции во контактните емисии; еден говор или соопштение на конгрес можат исто така да прераснат во дискусија и др.

Од друга страна, некој говор може да биде наменет на некој соговорник, а да остане без одговор, и тоа ќе бидат неостварени говорни интеракции (пр. писмо или молба без одговор).

Честопати говорните интеракции се вметнати во други видови говорни интеркомуникации. Тие можат да се сретнат како во пасивните говорни интеркомуникации (во драми, во романи, во весници, на телевизија, на радио), така и во активните (во театарска претстава, на судење и др.).

И во самата говорна интеракција можат да бидат вметнати други интеракции. Тоа се случува кога во репликата на говорникот или на соговорникот ќе се најде една пренесена или измислена говорна интеракција (раскажување разговори, кажување вицови итн.)

ГОВОРОТ ВО ПРОЦЕСОТ НА ГОВОРНАТА ИНТЕРКОМУНИКАЦИЈА

3.1. *Структура на говорната интеркомуникација*

45. Иако природните јазици се разликуваат по своите структури, сите луѓе (освен оштетените) поседуваат моќ за говор, односно моќ да го користат јазикот за општење.

Говорот (внатрешниот и надворешниот) е најнепосреден учесник на сите човечки активности и најефикасно средство за мислење и општење. Надворешниот говор служи за остварување на нашите мисли, уверувања, желби и чувства. Говорот се развил од општествени потреби и постојано се развива во говорните интеркомуникации. Поради тоа, за да го разбереме говорот, мора да го проучуваме таму каде што тој и се јавува, во неговите природни рамки — во говорните интеркомуникации. Овде нема да ги земеме предвид писмените говорни интеркомуникации.

46. Надворешен говор, во поширока смисла на зборот, може да претставува каква и да е гласовна екстериоризација на репликата (викање, пеење, неразбирливо зборување, броење, сметање итн.). Во потесна смисла на зборот, говор претставува секој смисловен говор („смисловен" од гледна точка на другиот).

Надворешниот говор се остварува во говорните интеркомуникации како основни форми на човечко говорно општење. За да се оствари говорна интеркомуникација неопходни се најмалку два учесника: говорник и интерговорник. Основни единици преку коишто се остваруваат говорните интеркомуникации претставуваат говорните акции. Говорната акција е говорна низа што говорникот му ја упатува на интерговорникот и таа трае додека говорникот не престане да зборува, или пак додека не го прекинат, како што често се случува во говорните интеркомуникации.

Во хиерархиската структура на говорните акции, најмали единици се говорните акти. Тоа се смисловни и интонациски целини чиишто форми може да варираат од еден збор па сè до реченична низа. Говорната акција може да биде составена од еден или повеќе говорни акти. Меѓутоа, говорните акти можат да се поврзуваат врз основа на аргументативна вредност и да градат поголеми единици од говорниот акт во рамките на говорната акција. Тие меѓуединици ќе ги наречеме „говорни секвенци".

Како општо име за сите единици што ги изговара еден говорник (говорен акт, говорна секвенца и говорна акција), ќе го употребуваме терминот „говорно дејствие".

Аналогно на говорната секвенца — меѓуединица во рамките на говорната акција, може да се постулира и меѓуединица во рамките на говорната интеракција, единица којашто е помала од говорната интеракција а поголема од говорната акција, и којашто претставува одредена смисловна целина. За таа меѓуединица го преземаме терминот на Еди Руле (Eddy Roulet) „говорна размена".[21]

3.2. *Структура на значењето на говорниот акт*

47. Сите говорни единици, од најмалата — говорниот акт, па сè до најголемата — говорната интеркомуникација, имаат одредена форма и значење. Значењето на говорниот акт е секако наједноставно и најлесно можат да се одредат неговите составни елементи. Во значењето на секој говорен акт можеме да ги постулираме следните четири значенски слоеви:

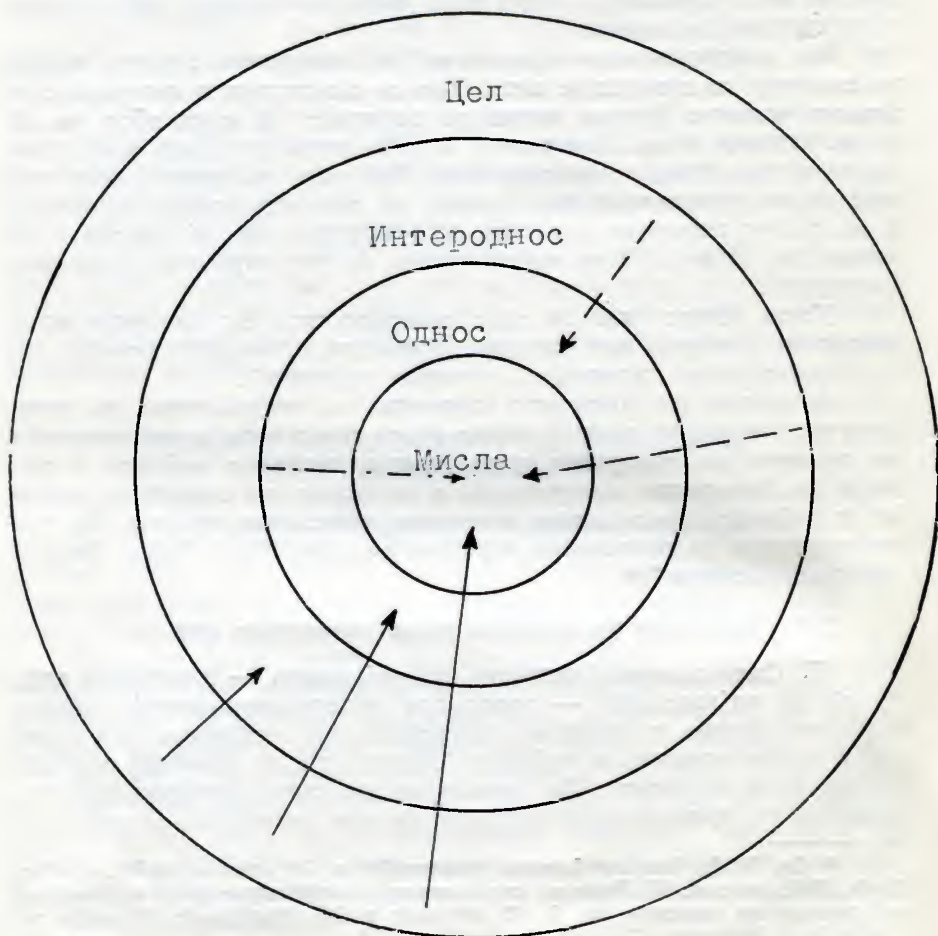
---

[21] Сп. Eddy Roulet: *Langue maternelle et langues secondes,* Hatier, Paris, 1980, на стр. 38. Руле од своја страна, наспомнува дека тој термин го, презел од книгата на J. C. Sinclair и M. Coulthard: *Towards an Analysis of Discourse,* C. U. P., Cambridge, 1975.

1. Мисла
2. Однос на говорникот кон мислата
3. Интеродноc на говорникот кон интерговорникот и
4. Цел на говорниот акт

Секој значенски слој учествува во остварувањето на целосното значење на говорниот акт. Меѓутоа, сите слоеви не се подеднакво важни за реализацијата на значењето на говорниот акт. Хиерархијата на важноста на значенските слоеви е обратно пропорционална на погоренаведениот поредок на значенските слоеви.

Доколку сакаме шематски да ја претставиме структурата на значењето на говорниот акт, тогаш ќе мораме да одбереме таков модел којшто всушност ќе ја одразува хиерархијата на неговите слоеви. Приближна слика на значењето на говорниот

акт би можел да ни даде следниот модел на концентрични кругови:

Важноста на значенскиот слој за севкупното значење на говорниот акт директно ја одредува и неговата моќ на влијание врз останатите значенски слоеви. Во горната шема моќта на влијанието е прикажана на следниот начин: полните линии одразуваат најголемо влијание, потоа испрекинатите и, на крајот, испрекинатите со точки.

48. Се разбира дека релациите меѓу значенските слоеви варираат во зависност од видот на говорна интеркомуникација, од видот на говорно дејствие, како и од конкретните услови на говорната ситуација. Меѓутоа, треба да се наспомене дека значењето во говорната интеркомуникација претставува интериндивидуална категорија и дека во одредувањето, како на вкупното значење, така и на неговите поединечни слоеви учествуваат, освен говорникот, и останатите учесници на говорната интеркомуникација.[22]

Ако си приспомнеме дека мислата претставува замислена стварност што се раѓа од перцепираната стварност, тогаш можеме да кажеме дека односот, интеродносот и целта се предикации на родената мисла.

Да земеме еден едноставен пример: ако честичката „oui" се употреби како одговор на поставеното прашање таа истовремено означува: 1. мисла којашто се состои од мислата на прашањето на интерговорникот и таа во одговорот е имплицитна 2. однос на говорникот кон мислата и тој, во овој случај, може да биде увереност во афирмативната вредност на мислата 3. интеродноc на говорникот кон интерговорникот и тој претставува *одговор* на поставеното прашање и 4. цел на говорниот акт — да речеме желба да се одржи контактот.

49. Доколку говорниот акт не го набљудуваме веќе од гледна точка на говорникот, туку од становиштето на интерговорникот, и тоа како целна активност во рамките на говорната интеркомуникација, тогаш можеме да кажеме дека за интерговорникот постојат следните четири значенски слоеви:

1. Мисла
2. Смисла на говорниот акт — и таа претставува значење на односот во релација со мислата
3. Интерсмисла на говорниот акт — и таа претставува значење на интеродносот во релација со смислата

[22] Бахтин тоа одлично го изразил: „Значењето не е во зборовите, ниту во душата на говорникот, ниту во душата на слушателот. Значењето е ефект на взаемно делување на говорникот и слушателот врз материјалот од дадениот гласовен комплекс. Тоа е електрична искра што се јавува само кога ќе се спојат два пола.", M. Bahtin: *Marksizam i filozofija jezika*, Nolit, Beograd, 1980, стр. 115.

4. Цел на говорниот акт — и таа претставува намера на говорникот во релација со интерсмислата

3.3. *Фактори на говорната интеркомуникација*

50. Говорот носи значење. Меѓутоа, говорот и значењето што тој го остварува не се произволни, туку подлежат на разни норми на интеркомуникативното однесување. Тука ќе наброиме некои фактори кои влијаат врз нормите на говорот на говорникот и на интерговорникот во говорните интеркомуникации. Некои од тие фактори се заеднички за сите човечки интеркомуникации, некои се својствени само на говорните интеркомуникации, додека пак некои се специфични само за говорните интеракции:

ВИД ГОВОРНА ИНТЕРКОМУНИКАЦИЈА — во рамките на дадената ситуација може да одговара еден од трите видови говорна интеркомуникација:пасивна, активна или пак говорна интеракција.

УЛОГИ НА ИНТЕРГОВОРНИЦИТЕ — утврдените улоги на говорникот и на интерговорникот во својство на изведувачи на говорните акции во дадената интеркомуникативна ситуација и во дадениот вид говорна интеркомуникација: оној што прашува, наредува, советува, храбри, порачува итн.

СИТУАЦИЈА НА ГОВОРНАТА ИНТЕРКОМУНИКАЦИЈА — животните ситуации во коишто се употребува говорот и кои директно го одредуваат видот на говорната интеркомуникација како и улогите што интерговорниците ги играат во неа.

ТЕМА НА ГОВОРНАТА ИНТЕРКОМУНИКАЦИЈА — може да биде претходно одредена или неодредена.

АМБИЕНТ — местото и временските услови на говорната интеркомуникација.

ЗАДНИНА — општествените односи, општествената идеологија, акутуелната политичка ситуација, историската традиција и култура и др.

ВОЗРАСТ НА ИНТЕРГОВОРНИЦИТЕ — доколку се работи на пример за женскиот пол таа може да биде: бебе, девојче, девојка, жена, старица.

ПОЛ НА ИНТЕРГОВОРНИЦИТЕ — машки или женски.

СТАТУС НА ИНТЕРГОВОРНИЦИТЕ — општествената, економската, државната, образовната, националната, религиската и семејната положба на интерговорниците.

СОСТОЈБА НА ИНТЕРГОВОРНИЦИТЕ — нивната психичка и физичка состојба.

СТАВОВИ НА ИНТЕРГОВОРНИЦИТЕ — во односот на сите видови реалност (вклучувајќи го и говорот) пред моментот на говорната интеркомуникација.

МОТИВИ И НАМЕРИ НА ИНТЕРГОВОРНИЦИТЕ — во актуалниот момент на говорната интеркомуникација.

ЕМОЦИОНАЛЕН ОДНОС НА ИНТЕРГОВОРНИЦИТЕ — пред и во моментот на говорната интеркомуникација. Тој може да се движи во расион од пријателски до непријателски.

ГОВОРНА АКТИВНОСТ — сите говорни операции коишто се неопходни за произведување на формите на говорните дејствија (фонематските, прозодиските и лексичко-граматичките операции).

КАНАЛ НА ГОВОРНАТА ИНТЕРКОМУНИКАЦИЈА — медиум преку кој се пренесува говорната интеркомуникација. Во принцип, тоа е материјата што ги пренесува репликите (звучните, електричните, електромагнетните бранови), но поимот на канал може да се примени и на средството на пренесување: радио, телевизија, телефон и др.

ВРЕМЕ НА ПРЕНЕСУВАЊЕ НА ГОВОРНАТА ИНТЕРКОМУНИКАЦИЈА — се однесува, пред сè, на пасивните говорни интеркомуникации и според него тие можат да бидат: актуални или пренесени во зависност од тоа дали интерговорникот ги прима говорните акции во моментот на нивното изведување или подоцна.

51. За нормално одвивање на говорната интеркомуникација потребно е интерговорниците да ги познаваат речиси сите фактори во дадената говорна интеркомуникација. Еден дел од тие фактори е даден непосредно во вид на одредени референцијални показатели на дадената ситуација, додека другиот дел интерговорниците можат да го сознаат единствено индиректно, преку екстраполација на разни индикатори од нивниот говор.

Секој од горните фактори е потесно или пошироко поврзан со одреден елемент од говорната интеркомуникација. Голем дел од современата лингвистика се оддал на проучување на коваријациите меѓу одредени елементи на говорната интеркомуникација и некои нејзини точно утврдени фактори.

Проучувањата на коваријациите укажуваат дека предвидливоста на говорот во говорната интеркомуникација е слична на нормите во останатите човечки активности.

52. На говорникот, освен говорот му стојат на располагање и други средства за означување на репликите. Во зависност од говорната интеркомуникација, тие можат да имаат поголема или помала улога во означувањето, а понекогаш тие претставуваат и единствено средство за пренесување на реп-

ликите. Во однос на говорот, тие сепак претставуваат додатни кодови. Тоа се: молчењето, гестовите, мимиките, допирите, звуците, мирисот, предметите, просторот и времето.[23]

Речиси сите овие средства се употребуваат во говорната интеркомуникација, а особено во говорната интеракција. Во однос на значењето што го пренесуваат, додатните кодови ги содржат многу повеќе значенските слоеви однос, интероднос и цел отколку слојот мисла.

53. Во активната говорна интеркомуникација улогата на говорникот е многу поважна од улогата на интерговорникот. Говорникот со својата реплика ја започнува говорната интеркомуникација, ѝ поставува тема, воспоставува емоционални рамки меѓу себе и интерговорникот и учествува во одредувањето на улогата на интерговорникот.

Во зависност од општествената говорна ситуација, се менува и репликата на говорникот. Меѓутоа, воочлив е голем степен на коваријација меѓу репликата на говорникот и дадената говорна ситуација во некои говорни интеркомуникации: отворање на состаноци (конгреси, спортски натпревари, изложби), најавување на телевизија, поздравен говор, изјава на државник по враќање од странство, здравица, говор на благодарност, проштален говор, обраќање во продавница (на пазар, во институција), телефонски разговор итн.

Некои говорни форми толку сраснуваат за дадената говорна ситуација што стануваат клишеи. Се случува, оттаму, значењето да им се промени па дури, како што е тоа случај понекогаш во дипломатскиот говор, тие можат да означуваат нешто спротивно од она што поединечните зборови на таа говорна форма означуваат.

54. На сите акции на говорникот, во сите говорни ситуации заедничко им е тоа што на сите им претходи долго размислување за разлика од репликите на интерговорникот кај кого размислувањето трае пократко. Говорникот започнува, тој ја создава речта од тишината што е особено тешко во интеркомуникацијата со непознати.

---

[23] Вацлавик, Бивен и Џексон сметаат дека луѓето можат да комуницираат на два начина: „дигитално" и „аналошки". Дигиталниот начин, според авторите, користи конвенционални знаци и тука првенствено спаѓа јазикот, додека аналошкиот начин користи спонтани и природни средства што се конвенционализирале и што се богати со семантика, а немаат разработена синтакса (сп. P. Watzlavick, J. H. Beavin et D. D. Jackson: *Une logique de la communication,* Seuil, Paris, 1972, на стр. 57 и понатаму).

Тие тешкотии многу добро ги опишал францускиот писател Пјер Даninос (Pierre Daninos) во книгата „Un certain monsieur Blot". Една од тие ситуации што тој ги опишува е и качувањето во лифт со состанарите. Писателот вели:

„Едноставно, нешто ми вели дека треба да му зборувам на лицето кое се качува со мене. Се чувствувам непријатно не само ако јас ништо не кажам туку и ако тоа лице не може ништо да каже".[24]

Друга една таква ситуација, што Даninос ја опишува, е уште понепријатна за говорникот. Се работи за салонската конверзација што Даninос вака ја опишува:

„Најпрвин треба да смислам што ќе кажам. А тогаш најтешкото: да се изусти првата реченица. Најчесто, она што се обидувам да го изговорам (...) ми изгледа толку бескорисно, толку празно што повеќе сакам да се повлечам. Што повеќе одложувам, тоа имам помала желба да зборувам. Многу бргу почнувам да жалам што не сум проговорил порано. Тогаш мојата тишина ме парализира. И тоа е почеток на вкочанетоста".[25]

---

[24] »Simplement quelque chose me dit qu'il faut parler à la personne qui monte avec moi. Non seulement je suis ennuyé si je ne dis rien, mais je suis ennuyé pour le locataire s'il ne trouve rien à dire.«, P. Daninos: *»Un certain monsieur Blot«*, Le livre de poche, Paris, 1973, стр. 41.

[25] »D'abord il faut trouver quelque chose à dire. Or ce qu'il y a de plus pénible, c'est le démarrage: la première phrase. Le plus souvent, ce que j'essaie de prononcer (...) me paraît tellement inutile, tellement creux, que je préfère y renoncer. C'est un tort. Plus j'attends pour parler, moins j'ai envie de le faire. Je regrette très vite de ne pas m'être lancé plus tôt. Mon propre silence me paralyse. C'est le début de l'engourdissement.«, P. Daninos: цит. дело, стр. 173.

ПРИЛОГ

СПИСОК НА МЕТАГОВОРНИТЕ ГЛАГОЛИ И ГЛАГОЛСКИ ИЗРАЗИ ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК

N.B. Подвлечените глаголски форми не градат метаглаголски релации и тие се дадени единствено како индикација за нивното место во азбучниот ред.

Abjurer
Aborder un sujet
Aboyer
Accentuer
Acclamer
Accomoder qn de toutes pièces
Accuser
  accuser ses péchés
Adjectiviser
Adjurer
Admonester
Adresser
  s'adresser
Adverbialiser
Affaler(s')
Affirmer
Ajouter
Allégoriser
Alléguer
Aller
  ne pas y aller avec le dos de la cuiller
  ne pas y aller par quatre chemins
  aller au cri
Allonger(s')
  allonger la sauce
  allonger les oreilles
Analyser
Anathématiser
Anecdotiser
Angliciser
Annoncer
  annoncer la couleur
Apostropher
Appeler
  en appeler à
  appeler au secours
  en appeler de
  appeler l'attention de qn sur
  appeler un chat un chat
    se faire appeler Jules (Arthur)
Appuyer sur la chanterelle
Arabiser
Archaïser
Argotiser
Arguer
Argumenter
Articuler
Aspirer
Assibiler

Assourdir
Assurer
Attaquer
  s'attaquer à
Attester
Attiger (la cabane)
Avaler
Avancer
Aventurer une explication
Avoir
  avoir des mots (une prise de bec etc.) avec
  avoir la bouche pleine de, en avoir pleine la bouche
  avoir la langue bien pendue (affilée)
  avoir la langue trop longue
  avoir le mot pour rire
  avoir une langue de vipère
  avoir qch sur le bout de la langue
  avoir vidé son carquois
Avouer

Babiller
Badiner
Bafouiller
Bagouler
Bailler
  la bailler belle
Baisser la voix
Balancer
  balancer la cavalerie
Balbutier
Baragouiner
Baratiner
Batifoler
Battre
  battre en brêche
  battre la breloque
  battre la campagne
  battre le rappel auprès de
  battre les buissons
Bavarder
Bavasser

Baver
Bécher
Bégayer
Bêler
Bénir
Berluer
Bêtifier
Beugler
Bigophoner
Biner
Bisser
Blablater
Blaguer
Blâmer
Blasphémer
Bléser
Bonimenter
Bonir
  la bonir belle
Boucler
  la boucler
Bouffer
  se bouffer le nez
Bouffoner
Bougonner
Bouler
Brailler
Braire
Bramer
Brancher la conversation sur
Brandir
Bredouiller
Briser
Brocarder
Broder
Brosser un tableau

Cadencer
Cafarder
Cafouiller
Cafter
Cailleter
Calomnier
Cancaner
Caqueter

Caractériser
Caricaturer
Carillonner
  carillonner une nouvelle
Casser
  casser le morceau
  casser le morceau à
  casser du sucre sur (le dos de)
Catéchiser
Causer
Célébrer
Certifier
Chamailler (se)
Chambrer
Changer de disque
Chanter
  chanter les luoanges de
  chanter pouilles à
  chanter Ramona
  chanter toujours la même chanson
  chanter victoire
Chapitrer
Chariboter
Charrier
  charrier dans les bégonias
Chercher
  chercher la petite bête
  chercher des poux (des crosses, des histoires, chicane, querelle) à
  chercher ses mots
Cherrer
Chevroter
Chialer
Chicaner
Chicoter
Chigner
Chiner
Chinoiser
Chipoter
Chiquer
Chuchoter
Chuinter
Chuter
Citer
Clabauder
Claironner
Clamer
Classifier
Combler qn d'éloges
Commander
Commenter
Commérer
Communiquer
Comparer
Complimenter
Comprendre
  faire comprendre ce que parler veut dire
Compter
  compter ses mots
Conclure
Condenser
Conférer
Confesser
  se confesser
Confier
  confier qch à qn sous le sceau de la confession
Confirmer
Congratuler
Conjuguer
Conjurer
Conseiller
Conter
  conter des balivernes
  conter fleurette à
  conter par le menu
Contester
Contredire
Contrer
Controverser
Converser
Convier
Convoquer
Coqueter
Corner
Corriger

Couper
se couper
Cracher
Crâner
Craquer
Criailler
Crier
crier à tue-tête (à plein gosier, comme un sourd: un putois, un perdu etc.)
crier au charron
crier au scandale (à la trahison, au meurtre etc.)
crier casse-cou (gare)
crier comme un aveugle qui a perdu son bâton
crier famine (la faim, misère)
crier famine sur un tas de blé
crier grâce
crier miracle (merveille)
crier sur les toits (à son de trompe)
Criticailler
Critiquer
Croasser
Croiser le fer avec
Croquer
Cuisiner

Darder des sarcasmes (des traits piquants)
Dauber
Débagoler
Déballer
déballer ses outils
déballer son savoir
Débattre
Débiner
débiner le truc
Débiter
Déblatérer
Débloquer
Déborder son sujet
Déboutonner (se)
Décharger (épancher) sa bile
décharger sa conscience
décharger son coeur
Déclamer
Déclarer
Décliner
décliner ses titres
Décocher
Décomposer
Déconner
Déconseiller
Décortiquer
Décrier
Décrire
Déculotter (se)
Dédire (se)
Dédramatiser
Défendre
se défendre
Défier
Définir
Dégoiser
Dégréner
Dégueuler
Délibérer
Délirer
Demander
demander des comptes
demander des dommages-intérêts
demander en grâce
demander pardon
demander raison
Démembrer
Déménager
Démentir
Dénier
Dénigrer
Dénombrer
Dénoncer
Dérailler
Déraisonner
Dériver
Descendre en flammes

Desserer
ne pas desserer les dents
Détacher
Détailler
Dévider
dévider son écheveau
dévider le jar (s)
Dévoiler
dévoiler ses batteries
Dialoguer
Dicter
Digresser
Diphtonguer
Dire
avoir beau dire
dire à qui veut l'entendre
dire au revoir (bonjour)
se dire
se dire des aménités
en dire de belles (de toutes les couleurs) sur
dire des vacheries
dire des vérités premières
dire de vive voix
le dire en bon français (en toutes lettres)
dire du bien (du mal) de
dire halte
dire le fin mot
dire le mot et la chose
ne dire mot
dire pis que pendre
dire sa façon de penser (son fait, ses quatre vérités) à
dire son mot
dire tantôt blanc tantôt noir
dire tout ce qu'on a sur la conscience
dire un mot (un petit mot)
Discourir
Discutailler
Discuter
discuter le bout de gras

Disputer
disputer sur la a pointe d'une aiguille
se disputer
Disséquer
Disserter
Divaguer
Dogmatiser
Donner
donner de l'eau bénite de cour
donner des coups d'épée dans l'eau
donner des coups d'épingle
donner des noms d'oiseaux à
donner le bonjour (bonsoir)
donner la parole à
donner sa bénédiction à
donner sa parole d'honneur
en donner sa tête à couper
donner un coup de patte
donner une entorse à la vérité
donner rendez-vous à
Doucher
Dramatiser
Dresser
se dresser sur ses ergots
Echanger
Echarper
se faire écharper par
Ecorcher une langue
Ecrier (s')
Effleurer un sujet
Elever qn jusqu'au ciel
élever la voix
Elider
Emailler ses propos de
Emboucher la trompette
Emettre
Enchaîner
En donner à garder à
Enfoncer des portes ouvertes
Enfourcher son dada
Engager une conversation

Engueuler
s'engueuler
engueuler qn comme du poisson pourri
Enguirlander
Enjoindre
Enoncer
Enquérir (s')
En remontrer à
Entamer une discussion
Entrer en matière
entrer en pourparlers avec
Entretenir
s'entretenir
Enumérer
Envoyer
envoyer au diable (à tous les diables, sur les roses, paître, promener)
ne pas envoyer dire à
Epancher (s')
Epeler
Epiloguer
Ergoter
Eructer
Espagnoliser
Estropier
Etre au bout de son latin
être plein de verve
être sur son beau dire
Evoquer
Exagérer
Exclamer (s')
Excuser (s')
Exemplifier
Exiger
Expliciter
Expliquer
s'expliquer
Exposer
Exprimer
s'exprimer
Faire
faire amende honorable
faire bravo
faire bruit de
faire de la casuistique
faire chanter
faire chorus
faire de la graisse
faire de l'esprit
faire des gorges chaudes de
faire des messes basses
faire des misères
faire du flan
faire grief de qch à
faire du jardin
faire du raffût (du Rébeca, du ramdam, du pétard, du barouf)
faire des remarques (une observation, des remontrances) à
faire l'apologie (l' éloge, le panégirique) de
faire la grosse voix
faire le bilan de
faire le black-out sur
faire le marc de café (le grand jeu, la boule de cristal)
faire le rodomont
se faire leurs adieux
faire part de
faire parade de
faire profession de
faire ses doléances à
faire ses réserves sur
faire son autocritique
faire son mea-culpa
faire son numéro
faire un compte rendu
faire un dessin
faire un jeu de mots
faire un lapsus (une faute, un cuir, un pataquès)
faire une allusion
faire un topo (un pallas)

faire une comission
faire une tirade sur
se faire l'avocat de
Fanfaronner
Féliciter
Fendre un cheveu en quatre
Fermer
la fermer
fermer la bouche (sa boîte)
Flatter
Forcer la note
Formuler
Fourcher
la langue lui (me, te) a fourché
Foutre
se foutre à table
Franciser
Frotter les oreilles à
Fulminer
Fustiger
Gager
Galéjer
Garantir
Garder le silence
Gasconner
Gausser (se)
Gazouiller
Geindre
Gémir
Généraliser
Germaniser
Glapir
Glisser
glisser dans les feuilles
Gloser
Goguenarder
Gonfler
Gouailler
Gourmander
Grailler
Graillonner
Grasseyer
Gratteroù ça le démange
Gréciser
Griller
Grogner
Grognasser
Grognonner
Grommeler
Gronder
Groumer
Gueuler

Haranguer
Hébraïser
Héler
Heurter de front
Houspiller
Huer
Hurler
hurler avec les loups

Imiter
Implorer
Incendier
Indiquer
Infirmer
Injurier
Inscrire
s'inscrire en faux contre
Insinuer
Insister
Installer
en installer
Interdire
Interpeller
Interroger
Interviewer
Intimer
Invectiver
Inviter
Invoquer
Ironiser
Italianiser

Jaboter
Jacasser
Jacter

Mordre
se mordre la langue
Morigéner
Moucharder
Moucher
Moufter
Mouiller
Mousser
faire mousser
Murmurer

Narrer
Nasaliser
Nasiller
Négocier
Néologiser
Nier
Nominaliser
Nommer

Objecter
Objurguer
Offrir
offrir ses condoléances à
Opiner
Opposer à qn une fin de non recevoir
Ordonner
Oter la paille de l'oeil de
Ouvrir
s'ouvrir
ouvrir la bouche
ouvrir un avis
Ovationner

Palabrer
Palataliser
Papoter
Paraphraser
Parier
parier à cent contre un
Parlementer
Parler
en parler à son aise
ne parler Jue par pointes
se parler
parler à bâtons rompus
parler à coeur ouvert (coeur à coeur)
parler à la cantonade
parler à mots couverts
parler Auvergnat (Yiddish, Javanais)
parler chapeau bas
parler chiffons
parler chrétien (nement)
parler clair
parler crûment
parler d'abondance
parler dans le tuyau de l'oreille
parler de choses et d'autres
parler de corde dans la maison d'un pendu
parler d'or
parler en aveugle
parler en l'air
parler »ex professo« (»ex cathedra«)
parler français
parler français comme une vache espagnole
parler grassement
parler haut
parler par aphorismes (par paraboles, par sentences)
parler petit nègre
parler pour parler (pour ne rien dire)
parler pour la galerie
Parloter
Passer
passer au bleu
passer au crible
passer condamnation
passer comme chat sur braise
passer de la pommade
passer la brosse à reluire
passer sous le silence
passer un savon (un suif, un champoing)

Passiver
Patoiser
Payer de mots
Pécufier
Perdre
  perdre sa salive
  se perdre dans les nuages
Périphraser
Pérorer
Persifler
Peser ses mots
Pester
Philosopher
Phraser
Piailler
Pinailler
Piper
  ne pas piper mot
Piquer (se)
Plaider
  plaider le faux pour savoir le vrai
  plaider le pour et le contre
Plaindre (se)
  se plaindre que la mariée est trop belle
Plaisanter
Pleurer
Pleurnicher
Pointiller
Polémiquer
Polissonner
Politiquer
Pontifier
Porter
  porter aux nues (au pinacle)
  porter (pousser) une botte à
Poser
  poser une question (une colle)
Posticher
Postposer
Potiner
Pousser
  pousser les hauts cris

Prêcher
  prêcher dans le désert
  prêcher pour sa paroisse
Préciser
Préconiser
Prédire
Préfixer
Prendre
  s'en prendre à
  se prendre aux cheveux
  se prendre de querelle
  le prendre (de) haut avec
  prendre fait et cause pour
  prendre langue avec
  prendre la parole
  prendre qn à partie
Prescrire
Présenter
  se présenter
  présenter un tableau poussé au noir
Prétendre
Prêter serment
Prétexter
Prévenir
Prier
Proclamer
Proférer
Professer
Promettre
  promettre monts et merveilles
  promettre plus de beurre que de pain
Prôner
Prononcer
  se prononcer
  pronocer une allocution (un speech, etc.)
Prophétiser
Proposer
Prosodier
Protester
Psalmodier
Publier à son de trompe

Qualifier
Quémander
Quereller
se quereller
Questionner

Rabâcher
Rabrouer
Raconter
raconter des billevesées
en raconter des vertes et des pas mûres
en raconter une bien bonne
raconter par le menu
Radoter
Ragoter
Railler
Raisonner
Râler
Ramasser
se faire ramasser
Ramener sa fraise (la ramener)
Ramoner
Rappeler
Rapporter
Ratiociner
Réaffirmer
Récapituler
Réciter
Réclamer
réclamer à cor et à cri
se réclamer de
Recommander
Récrier (se)
Récriminer
Redire
Réfuter
Relater
Relativiser
Relever
Rembarrer
Remettre
en remettre
Remercier
Remonter au déluge
Remuer (troubler) les cendres (la cendre) de
Renauder
Rendre
rendre compte de
rendre raison de
Rengainer son compliment
Rentrer dans sa coquille
Renvoyer la balle à
se renvoyer la bale
Répandre
se répandre en reproches (éloges, etc.)
Reparler
Repartir
Répéter
se répéter
Répliquer
Répondre
répondre »ad rem«
répondre du tac au tac
répondre vertement
répondre la messe
Reprendre
se reprendre
Réprimander
Reprocher
se reprocher
Requérir
Ressasser
Rester
rester coi
rester court
Résumer
Rétorquer
Retracer
Révéler
Revenir à la charge
revenir à ses moutons
Riposter
Rogner
Rognonner
Rompre des lances avec qn pour

Ronchonner
Roucouler
Rouler
rouler les »r«
Rouloter
Rouscailler
Rouspéter
Rugir
Rythmer

Sabrer
Sacquer
Sacrer
Saisir au bond un mot (une remarque)
Saluer
se saluer
Sauter du coq à l'âne
Savonner (la tête de)
Scander
Secouer les puces
Semoncer
Seriner
Sermonner
Serrer
Signaler
Signifier
Socratiser
Solécisér
Soliloquer
Solliciter
Sonner
sonner les cloches à
faire sonner son grelot
Sonoriser
Sortir de la question
sortir de sa manche son plus grand atout
Souffler
ne (pas) souffler mot de
Souhaiter
Souligner
Soutenir
Spécifier
Substantiver
Substituer
Suggérer
Supplier
Susurrer
Syllaber

Tailler une bavette
Taire
se taire
Tancer
Taper
Targuer (se)
Tarir
ne pas tarir sur
Tartiner
Taxer
Téléphoner
Télescoper
Témoigner
Tendre la perche à
Tenir
se tenir coi
tenir le crachoir
Théoriser
Tirer
tirer au clair une question
tirer sur la ficelle
tirer sur qn à boulets rouges
Toaster
Tomber sur
Tonitruer
Tonner
Topicaliser
Tourner
tourner autour du pot
tourner dans un cercle vicieux
tourner en dérision (en ridicule)
Tousser
Traduire
Traîner
traîner sur les mots
traîner qn dans la boue (la merde)

Traiter
traiter de Turc à More
traiter qn de
Trancher
trancher dans le vif
trancher le mot
Transformer
Transmettre
Trépigner
Trompeter une nouvelle
Tronquer
Trouver
trouver à redire à
trouver les raisins trop verts
Tuber
Tutoyer
se faire tutoyer

Tympaniser
Vanner

Vanter
se vanter
Vaseliner
Vaticiner
Vélariser
Vendre
vendre du vent et de la fumée
vendre la mèche
Verbaliser
Vétiller
Vider son coeur (son sac)
Vitupérer
Vociférer
Vomir
Vouvoyer

Yiddishiser

Zézayer
Zozoter

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Anscombre, J. — Cl., 1980: »Voulez-vous dériver avec moi?«, *Communications*, nº 32, 61—125.
Austin, J. L., 1970: *Quand dire, c'est faire*, Seuil, Paris.
Bahtin, M., 1967: *Problemi poetike Dostojevskog*, Nolit, Beograd.
Bahtin, M., 1980: *Marksizam i filozofija jezika*, Nolit, Beograd.
Bally, Ch., 1965: *Linguistique générale et linguistique française*, A. Francke, Berne.
Bally, Ch., 1969: »Les notions grammaticales d'absolu et de relatif«, in *Essais sur le langage*, 189—205, (réd J. — Cl. Pariente), Les Editions de Minuit, Paris.
Bart, R., 1971: *Književnost, Mitologija, Semiologija*, Nolit, Beograd.
Benveniste, E., 1966: *Problémes de linguistique générale, I*, Gallimard, Paris.
Berthet, F., 1979: »Eléments de conversation«, *Communications*, nº 30, 109—164.
Besse, H., 1980: »Métalangages et apprentissage d'une langue étrangère«, *Langue française*, nº 47, 115—128.
Cornulier, B. de., 1980: »Le détachement du sens«, *Communications*, nº 32, 125—183.
Daninos, P., 1973: *Un certain monsieur Blot*, Le livre de poche, Paris.
Dubois, J., 1967: *Grammaire structurale du français: le verbe*, Larousse, Paris.
Dubois, J., 1969: *La phrase et les transformations*, Larousse, Paris.
Ducrot, O., 1972: *Dire et ne pas dire*, Hermann, Paris.
Ducrot, O., 1973: *La preuve et le dire*, Maison Mame, Paris.
Fillmore, Ch., 1970: »Verbes de jugement«, *Langages*, nº 17, 56—72.
Gortan, Gorski i Pauš, 1966: *Latinska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.
Greimas, A. J., 1966: *Sémantique structurale*, Larousse, Paris.
Gross, M., 1975: *Méthodes en syntaxe. Régime des constructions complétives*, Hermann, Paris.

Gross, M., 1981: »Les bases empiriques de la notion de prédicat sémantique«, *Langages*, nº 63, 7—53.
Guillaume, G., 1974: *Leçons de linguistique de Gustave Guillaume, 1949—1950* (publiées par Roch Valin). *Structure sémiologique et structure psychique de la langue française, II*, Les Presses de l'Université Laval — Klincksieck, Québec — Paris.
Hajmz, D., 1980: *Etnografija komunikacije*, BIGZ, Beograd.
Harris, Z., 1971: *Structures mathématiques du langage*, Dunod, Paris.
Harris, Z., 1976: *Notes du cours de syntaxe*, Seuil, Paris.
Hjelmslev, L., 1971: *Prolégomènes à une théorie du langage*, Les Editions de Minuit, Paris.
Ivić, M., 1975: *Pravci u lingvistici*, Državna založba Slovenije, Ljubljana.
Jakobson, R., 1963: *Essais de linguistique générale*, Les Editions de Minuit, Paris.
Katičić, R.,: *Jezikoslovni ogledi*, Školska knjiga, Zagreb.
Leech, G., 1974: *Semantics*, Penguin Books, Harmondsworth.
Mihaila, R., 1976: »Actes linguistiques de comportement«, *Revue roumaine de linguistique*, nº 2, 167—187.
Milner, J., 1977: »Négation métalinguistique et négation métalinguistique«, *Semantikos*, nº 1, 47—63.
Milner, J. et J. — Cl., 1975: »Interrogations, reprises, dialogue«, in *Langue, discours, société. Pour Emile Benveniste*, 122—148 (red J. Kristeva, N. Ruwet, J. — Cl. Milner), Seuil, Paris.
Pottier, B., 1974: *Linguistique générale. Théorie et description*, Klincksieck, Paris.
Rey-Debove, J., 1978: *Le métalangage*, Le Robert, Paris.
Roulet, E., 1980: »Modalité et illocution«, *Communications*, nº 32, 216—240.
Roulet, E., 1980: *Langue maternelle et langues secondes*, Hatier, Paris.
Simeon, R., 1969: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I i II*, Matica Hrvatska, Zagreb.
Slakta, D., 1971: »L'acte d ‚demander' dans les ‚Cahiers de doléances'«, *Langue française*, nº 9, 58—74.
Srpskohrvatski jezik. Enciklopedijski Leksikon, 1972 (red. A. Peco i Ž. Stanojčić), Interpres, Beograd.
Škiljan, D., 1973: »Metajezik i jezik«, *Treći program Radio Beograda*, nº 3, 203—211.
Tesnière, L., 1976: *Eléments de syntaxe structurale*, Klincksieck, Paris.
Watzlawick, P., J. H. Beavin et D. D. Jackson, 1972: *Une logique de la communication*, Seuil, Paris.

Zvonko NIKODINOVSKI

Résumé

LES VERBES METALANGAGIERS EN FRANÇAIS

L'étude sur les verbes métalangagiers en français comprend deux parties. La première partie, qui est publiée dans ce numéro, porte sur les problèmes théoriques liés à la détermination et à la constitution du champ sémantique des verbes métalangagiers.

L'étude commence par un apperçu du développement théorique des notions de métalangue et de métalangage. A partir d'une définition préalable de ces deux notions, on est passé à la re-

construction du contenu théorique du terme de métalangage employé chez différents linguistes (L. Hjelmslev, Z. Harris, R. Jakobson, G. Leech, J. Rey — Debove).

Dans le champ sémantique des verbes métalangagiers entrent tous les verbes qui désignent l'activité langagière qui produit le discours. Ainsi la notion de verbes métalangagiers a permis le rapprochement et le regroupement de différents termes et notions linguistiques: verbes de parole, »verba dicendi«, verbes énonciatifs, verbes de communication et verbes performatifs.

L'intercommunication verbale en tant que signifié des verbes métalangagiers représente le thème du deuxième chapitre. Sur la base du rôle de l'nterlocuteur dans l'intercommunication verbale on envisage trois sortes d'intercommunication verbale: 1. l'intercommunication verbale passive 2. l'intercommunication verbale active et 3. l'interaction verbale. L'interaction verbale se réalise dans des actions et des réactions verbales. L'action verbale est constituée d'au moins un acte de langage.

Pour la constitution du sens de chaque acte de langage sont postulés quatre couches ou éléments sémantiques: 1. pensée 2. attitude du locuteur envers la pensée 3. interattitude ou attitude du locuteur envers l'interlocuteur et 4. but de l'acte de langage.

Le discours qui se réalise dans l'intercommunication verbale est réglé par différents facteurs dont 16 sont énumérés dans la présente étude. Les couches sémantiques des actes de langage ainsi que certains facteurs de l'intercommunication verbale pris en compte vont jouer un rôle primordial dans l'analyse syntaxique et sémantique des verbes métalangagiers, l'analyse qui constitue la deuxième partie de l'étude et qui sera publiée dans le prochain numéro de l'annuaire.